

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TEISĖS FILOSOFIJOS IR ISTORIJOS KATEDRA

SANDRA MULEVIČIŪTĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

SAŽININGUMO PRINCIPAS CIVILINĖJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. Dr. Saulius Arlauskas

Vilnius, 2013

TURINYS

IVADAS.....	3
1. SAŽININGUMO PRINCIPAS UŽSIENIO ŠALIŲ CIVILINĖJE TEISĖJE.....	9
1.1. Sąžiningumo, kaip teisės principo, kilmė ir samprata.....	9
1.2. Sąžiningumo principo ypatumai kontinentinės teisės valstybėse	11
1.2.1. Vokietija	12
1.2.2. Olandija.....	16
1.2.3. Prancūzija	19
1.3. Sąžiningumo principo ypatumai bendrosios teisės valstybėse.....	21
1.3.1. Anglija	21
1.3.2. Jungtinės Amerikos valstijos.....	23
1.3.3. Kanada	24
1.4. Subjektyvios ir objektyvios sąžiningumo prasmės funkcijos ir taikymo apimtis užsienio šalių civilinėje teisėje	29
2. SAŽININGUMO PRINCIPO TEISINĖ DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKA LIETUVOJE	33
2.1. Geros valios principo nuostatos LR Civiliniame kodekse.....	33
2.2. Geros valios principas LR CK komentare.....	37
2.3. Sąžiningumo principas teismų praktikoje	39
2.3.1. Sąžiningumo principo taikymo problema	39
2.3.2. Sąžiningumo principo aiškinimas	40
2.3.2.1. Sąžiningumo principo aiškinimas, remiantis tarptautiniais šaltiniais	45
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	49
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51
SANTRAUKA.....	60
SUMMARY	61
AUTORĖS PUBLIKACIJOS DARBO TEMA	62

IVADAS

Tyrimo problemos formulavimas

Vertinamųjų teisės normų, tokių kaip teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų panaudojimas Lietuvos civilinėje teisėje turi savo neilgą istoriją. S. Drazdauskas disertacijoje nurodo, kad jau 1964 m. Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 11 str. 6 d., 7 d. numato, jog teismas savo diskrecijos teisę įgyvendina vadovaudamasis protingumo ir teisingumo kriterijais. Netgi totalitarinis sovietinis režimas pripažino poreikį atverti galimybes teismams operatyviai reaguoti į besikeičiančias ekonominio gyvenimo sąlygas, kurių pozityvioji teisė reguliuoti akivaizdžiai nespėjo¹. Tai suvaidino svarbų vaidmenį toliau plėtojant ir sąžiningumo principo taikymą. Taigi dėsninga, kad 2001 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 1.5 str. „4 dalyje reikalaujama, kad teismas taikytų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus kiekvienoje byloje, t.y. teismas yra imperatyviai įpareigojamas šiuos principus taikyti kiekvienoje byloje, aiškinant ir taikant bet kurią teisės normą.“²

Kalbant konkrečiai apie sąžiningumo principo atsiradimą Lietuvos civilinėje teisėje svarbu pabrėžti, kad šis principas priimant naująjį 2001 m. Civilinį kodeksą šalies teisės sistemoje buvo įdiegtas kaip viena iš esminių naujovių³. Yra žinoma, kad civilinio kodekso rengėjai perkėlė sąžiningumo reikalavimo nuostatas remdamiesi dviem pagrindiniais šaltiniais - tai UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (toliau – UNIDROIT) ir Europos sutarčių teisės principai (toliau - PECL)⁴. Lietuvos atstovai neturėjo galimybės dalyvauti rengiant šiuos Principus, nes tuo metu Lietuva nebuvo nei UNIDROIT, nei Europos Bendrijų narė. Profesorius V. Mikelėno teigimu, darbo grupė apie UNIDROIT ir PECL sužinojo jau parengus pradinį kodekso projekto variantą. Be to, buvo svarbios kelios kitos aplinkybės. Politikai nuolat skubino pateikti civilinės teisės kodekso projektą svarstyti.

¹Drazdauskas S., *Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008 P. 95

²Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas. A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001. P. 79.

³Balčikonis R., *Sąžiningumo principas sutarčių teisėje*, Vilnius: Jurisprudencija, t. 41(33). 2003. P.164

⁴Mikelėnas V., *Europos ir tarptautinių teisės normų ir standartų vaidmuo kuriant naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą ir aiškinant jo normas: kodekso rengimo grupės vizija*

Prieiga internete http://www2.lai.lt/lat_web_test/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34065

Taigi objektyviai neturėta pakankamai laiko įsigilinti tiek į Principus, tiek į jų aptarimą ir aiškinimą užsienio teisės doktrinoje. Kita vertus, projekto rengėjai labai gerai suprato, kad šių tarptautinių dokumentų, kurie yra tik rekomendacinio, o ne privalomo pobūdžio, gali būti, kad politikai apskritai nepastebėtų. Pagaliau darbo grupė taip pat suvokė, kad abu dokumentai yra tai, kas dažnai vadinama „geresne teise“ (*angl. better law*), t. y. savotiškas racionalesnių, modernesnių taisyklių rinkinys, tad nepasinaudoti tokiu rinkiniu būtų buvę tiesiog neprotinga⁵.

Taigi natūralu, kad nors vertinamųjų normų, tokių kaip sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai, suteikiančių diskrecijos laisvę teismams, taikymo praktika ir prasidėjo, tačiau būtent sąžiningumo principo tiek šalies teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje koncepcija nebuvo tinkamai išplėtotą. Todėl visiškai suprantama, kad įstatymų leidėjui į civilinę teisę įvedus sąžiningumo principą ir neapibrėžus jo taikymo apimties bei nepateikus sampratos, susiduriama su geros valios reikalavimo taikymo praktine problematika.

Kalbant apie sąžiningumo principo taikymo Lietuvos civilinėje teisėje problematiką, svarbu atkreipti dėmesį, kad sąžiningumo termino vartojimas lietuvių kalboje turi keletą labai skirtingų prasmų. Bendriausia prasme sąžiningumas suprantamas kaip moralinė kategorija, vertybinis matas, reiškiantis dorumą, atvirumą, etiką, lojalumą⁶. Terminas „sąžinė“ lietuvių kalbos žodynuose apibūdinamas tokiomis prasmėmis: pirma, kaip protinis ir emocinis savo veiksmų įvertinimas pagal išoriškai nusistovėjusias moralės normas, padedantis žmogui išvengti amoralių poelgių⁷, antra, kaip (susi)žinojimas, mokėjimas⁸, trečia, dorovinio atsakingumo už savo poelgius jautimas, jų vertės įsisąmoninimas⁹. Taigi terminas „sąžinė“ yra dviprasmiškas: jis sietinas ir su subjektyviu asmens įvykių supratimu ir jų vertinimu, ir su objektyviomis, išoriškai nusistovėjusiomis - vadinasi, visuotinėmis - moralės normomis, dorove. Akivaizdu, kad kalbant apie santykius, kurie reguliuojami teisės instrumentais, reikia pasiaiškinti, koku būdu gali būti taikomos ir suderinamos objektyvi ir subjektyvi moralaus elgesio sampratos.

⁵Ibid.

⁶Garner, B. A., et al. Black's Law Dictionary. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004, p. 713.

⁷Lietuvių kalbos žodynas. Skaityta 2013 -10-28 iš www.lkz.lt

⁸Ibid.

⁹Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Skaityta 2013 – 10 – 28 iš <http://dz.lki.lt/>

Sąžiningumo kaip moralinės kategorijos subjektyvią ir objektyvią prasmes griežtai skiria moralės filosofinės teorijos. Vokiečių profesorius Gunter Ellscheid pažymi, kad „kas moraliai leistina ir draustina“ galimi trys atsakymai: „visuomenė, pripažintas autoritetas arba protas“¹⁰. Pirmuoju atveju apie moralės normų kilmę atsakoma, kad jos yra „tam tikroje visuomenėje paplitusios ir todėl visuomeniškai veiksmingos sampratos (Auffassungen) apie tai, koks elgesys yra geras ir koks blogas“¹¹. Antruoju atveju, koks elgesys yra geras ir koks blogas, pasako „religinis tikėjimas“. Ir pagaliau trečiuoju atveju kalbama apie „autonominę (kritinę) moralę, kai visuomenėje dominuoja įsitikinimas, kad „apie tai, kas normatyviai teisinga ir klaidinga turi būti svarstoma be jokių minties draudimų (Denkverbote)“ ir visos „heteronomios moralės formos“, gali būti laikomos „santykinėmis“ (reliatyviomis)¹². Nagrinėjamoje sąžiningumo principo teisinio turinio temoje yra reikšmingos dvi iš trijų paminėtų moralės normų rūšių: autonominės (kritinės) moralės normos ir visuomeninės heteronomios moralės normos.

Kadangi lietuviško termino „sąžiningumas“ turinys yra dviprasmiškas, dėl ko atveria galimybę subjektyviai manipuluoti jo samprata, todėl nepaisant to, kad būtent ši terminą įstatymų leidėjas pasirinko kaip tinkamai apibūdinantį vieną iš pagrindinių civilinės teisės principų, yra labai svarbu, kad sąžiningumo principo subjektyvioji prasmė neatvertų galimybės teisės subjektams jo turiniu neribotai manipuluoti. Siekiant vengti subjektyvių asociacijų, sąžiningumą, kaip teisės principą, reikėtų interpretuoti tuo, ką G. Ellscheid vadina „heteronomia“ morale arba ką būtų galima pavadinti „konvencine“¹³ morale, „per kurią teisėje reprezentuojama kolektyvinė ir institucionalizuota tautos išmintis“¹⁴. Todėl „sąžiningumo“ termino atitikmeniu reikėtų laikyti *dorumą*. Tokiu atveju geros valios terminas kaip *dorumas* akcentuotų konvencinės moralės standartus. Juo būtų pabrėžiama, kad asmens vidinės nuostatos (tikėjimas), pasireiškiančios jo aplinkos vertinime ir dėl to elgesyje, vertinamos kaip visuotinai, objektyviai geros (įvardijami kaip geri moraliniai ir

¹⁰Kaufmann; Hassemer; Neumann; (Hrsg) *Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*. C. F. Müller Verlag, Heidelberg. S. P. 216.

¹¹Ibid. P. 216.

¹²Ibid. P. 217-218.

¹³Konvencinė moralė suprantama kaip bendruomenės tradicijų ir dorybių, susitarimų laikymasis. Plačiau apie tai skaityti Arlauskas S. *Šiuolaikinės teisės filosofija*, Vilnius: Charibdė, 2011. P.25-60; 106-150.

¹⁴Benn, S.I., Peters, R.S., *Social Principles and the Democratic State*, London: Cox & Wyman; Abingdon: Routledge; New York: Routledge, 2010. P. 60 Prieigai tenetė:

<http://books.google.lt/books?id=nRUu63U5iu0C&printsec=frontcover&dq=social+principles+and+the+democratic+state&hl=en&sa=X&ei=MHmbUsXoPOfQ7AbM-oBg&ved=0CDAQ6AEwAA#v=onepage&q=social%20principles%20and%20the%20democratic%20state&f=false>

teisiniai papročiai). Kaip parodys magistrinio darbo tyrimas, būtent pastaroji aplinkybė sąžiningumo kaip teisės principo turinio interpretacijoje ir teisinėje doktrinoje yra itin svarbi.

Darbo aktualumas ir naujumas

Visa privatinė teisė iš esmės remiasi geros valios doktrina. Pastaroji kaip sąžiningumo principas oficialiai įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – LR CK)¹⁵ daugiau nei dešimt metų. Apžvelgiant per šį laikotarpį Lietuvoje plėtotą doktriną, susijusią su sąžiningumo principo esmės atskleidimu, atkreiptinas dėmesys, kad ji nėra gausi: panašia tema parašyti keli moksliniai straipsniai¹⁶, kuriuose šis principas nagrinėjamas sutarčių teisės aspektu, pabrėžiama sąžiningumo atskirtis kontrahentų bei trečiojo asmens atžvilgiu, kitų mokslininkų tyrinėjimuose sąžiningumo principas dažniausiai nagrinėjamas tik šiek tiek, bet neišsamiai, siekiant atskleisti kitą temą¹⁷. Taigi pagrindiniu šaltiniu vis dar laikytinas daugiau nei prieš dešimtmetį išleistas LR CK komentaras¹⁸, kuris sąžiningumo principo klausimu rengtas neatsižvelgiant į šio principo kilmę, užsienio šalių taikymo praktiką, sąžiningumo principo sampratos aiškinimą tarptautiniuose teisės aktuose. Todėl teigtina, kad šis tiriamasis darbas yra naujas ir aktualus Lietuvos civilinei teisei.

Tyrimo reikšmė

Darbas reikšmingas teorine ir praktine reikšmėmis. **Teorinė reikšmė** – pasitelkus sąžiningumo principo turinio, vaidmens ir taikymo aspektų užsienio valstybių teisėje analizę, atskleidžiama šio principo esmė Lietuvos civilinėje teisėje. Taigi tyrimas papildė Lietuvos teisės doktriną minėtų klausimų atskleidimu. **Praktinė reikšmė** – darbo metu padarytos išvados ir pasiūlymai galėtų padėti teismams aiškinti ir taikyti šį principą sprendžiant bylas,

¹⁵Pavyzdžiui, žiūrėti LR civilinio kodekso 1.5 str., 1.46 str., 1.50str., 1.67str., 1.80 str., 1.82str., 2.82str. 4d., 3.4 str. 2d., 3.96 tr., 4.26 str., 4.68 str., 6.4 str., 6.37 str., 6.38 str., 6.45 str., 6.66 str., 6.67 str., 6.188 str.

¹⁶Balčikonis R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, T. 41 (33) ; Drazdauskas

S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*, 2007 (65)

¹⁷Pavyzdžiui, Bublienė, D., Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai 9(99) 2007.

Dambrauskaitė, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*. Vilnius: Justitia, 2009.

¹⁸LR CK komentaras. Supra note 2. P. 77.

įstatymų leidėjams - tobulinti sąžiningumo principą išreiškiančias nuostatas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ar kituose teisės aktuose.

Tyrimo objektas ir dalykas

Šio baigiamojo magistrinio darbo objektas yra sąžiningumo, kaip civilinės teisės principo, turinys. Dalykas – sąžiningumo principo reglamentavimas, aiškinimas bei praktinis taikymas.

Hipotezės:

- 1) Sąžiningumas, kaip civilinės teisės kategorija, yra fundamentalus principas, laikytinas imperatyvaus pobūdžio reikalavimu visuose privatinuose turtiniuose santykiuose.
- 2) Lietuvos civilinėje teisėje sąžiningumo principo neapibrėžtumas tiek teisės aktuose, tiek neaiški jo reikšmė teisės doktrinoje lemia šio principo praktinio taikymo problemas

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Darbo tikslas – atskleisti sąžiningumo principo esmę remiantis užsienio valstybių ir Lietuvos teisės doktrinomis bei teismų praktika, nustatyti šio principo praktinio taikymo problemas Lietuvos teisėje.

Tikslo pasiekimui iškelti tokie uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti sąžiningumo principo genezę, jo turinį, reikšmę ir vaidmenį užsienio valstybių civilinės teisės sistemose.
- 2) Atskleisti sąžiningumo principo turinį, reikšmę ir vaidmenį Lietuvos teisinėje doktrinoje ir teismų praktikoje išanalizuotų užsienio valstybių teisinių pavyzdžių kontekste.
- 3) Nustatyti sąžiningumo principo praktinio taikymo problemas Lietuvos teisėje ir pasiūlyti jų sprendimo būdą.

Tyrimo metodai

Siekiant pasiekti išsikeltą magistro baigiamojo darbo tikslą ir įgyvendinant išsikeltus uždavinius taikyti empiriniai bei teoriniai moksliniai tyrimo metodai:

- 1) **Analizės** – taikant teisinių dokumentų ir teisinės literatūros analizės metodą empiriškai tirti su sąžiningumo klausimu susiję užsienio valstybių ir Lietuvos teisės aktai, teismų sprendimai ir teisės doktrina. Sisteminės analizės metodas sudarė galimybę sąžiningumo principą įtvirtinančią teisės normą analizuoti minėtų teisinių dokumentų kontekste;
- 2) **Lyginamasis** – siekiant išskirti sąžiningumo principo reglamentavimo, doktrininio aiškinimo ir taikymo pranašumus bei trūkumus tikslinga taikyti lyginamąjį metodą analizuojant užsienio valstybių ir Lietuvos teisės aktus, teisės mokslininkų nuomones, teismų praktiką;
- 3) **Lingvistinis** – taikant šį metodą analizuotas teisės normų turinys atsižvelgiant į jų gramatines išraiškas;
- 4) **Istorinis** – pasitelkus šį metodą nustatytos sąžiningumo principo ištakos, suprastos jo paplitimo ir kai kurių šio principo taikymo ypatybių priežastys;
- 5) **Apibendrinimo** – šis metodas taikytas atsižvelgiant į tyrimo medžiagą suformuluoti išvadas ir teikti pasiūlymus.

Darbo struktūra

Šį baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, du dėstomosios dalies skyriai bei jų poskyriai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, santraukos lietuvių bei anglų kalbomis, autorės mokslinių publikacijų ir pranešimų darbo tema sąrašas.

1. SAŽININGUMO PRINCIPAS UŽSIENIO ŠALIŲ CIVILINĖJE TEISĖJE

1.1. Sąžiningumo, kaip teisės principo, kilmė ir samprata

Sąžiningumo principas taikytas jau senovės Romos teisėje. Romėnų įvardytas kaip *bona fides*, šis principas buvo siejamas su dieviškojo įstatymo idėja ir jo tikslios sampratos nebuvo siekiama pateikti. Vis dėlto kalbant apie privatinis teisinius santykius pažymėtina, kad sąžiningumo principas buvo suvokiamas dviem aspektais¹⁹.

Pirma, *objektyviaja prasme*, bona fides principas reiškė bendrą, visuotinį tikėjimą (general expectation), kad subjektai privalo elgtis atvirai (honestly) ir dorai (fairly) sudarydami teisinius sandorius bei juos vykdydami. Pavyzdžiui, Justiniano kodifikacijos digestuose, kitaip dar vadinamose pandektose, nurodoma, kad žemės pardavėjas parduodamas sklypą turi ne tik neturėti piktų kėslių, bet yra atsakingas dėl bet kokio aplaidaus ar nerūpestingo elgesio ir privalo elgtis tokiu būdu, kad nesudarytų sąlygų, užkertančių kelią pirkėjui įgyti nuosavybės teisę. Subjektams buvo įprasta sutartyje įterpti sąlygą, kad pardavėjas neturi blogų ketinimų, veikia gera valia. Atkreipiamas dėmesys, kad net ir tokios sąlygos šalims neįtvirtinant, iš jų buvo tikimasi atitinkamo veikimo be blogos valios²⁰. Taigi romėnų teisėje sąžiningumas objektyviaja prasme suponavo, kad elgesys, kurį pagal tam tikros teritorijos gyventojų sąmonėje susiformavusias ir nusistovėjusias nuostatas jos gyventojai laikytų nepriimtiniu dorumo požiūriu, laikytas prieštaraujančiu sąžiningumo principui (contra bonam fidem).

Antra, *subjektyviaja prasme*, sąžiningumo principas buvo siejamas su asmens tikėjimu, kad tai, ką jis daro yra teisinga bei teisėta ir kad toks elgesys nepažeidžia kito

¹⁹Mousourakis, G., *The Historical and Institutional Context of Roman Law* (Laws of the nations series). Great Britain: MPG Books Ltd 2003. P.34

²⁰*Justinian's Codification, Digest 18.1.68 (Proculus)*
Prieiga internete <http://www.constitution.org/sps/sps05.htm> (žiūrėta 2013 m. spalio 25 d).

asmens teisėtų interesų.²¹ Kaip antai, jau minėtuose Justiniano kodifikacijos digestuose reglamentuota, jog asmuo pirkdamas turtą iš subjekto ir manydamas, kad tas daiktas priklauso būtent tam pardavėjui, perka jį sąžiningai²². Svarbu akreipti dėmesį į tai, kad tame pačiame digesto fragmente nurodoma, kad tas, kas perka daiktą iš bet kurio administracinio rajono, negavęs jo saugotojo, globėjo (guardian) sutikimo arba perka daiktą gavęs sutikimą iš apsimestinio saugotojo žinodamas, kad pastarasis neturi tokių įgaliojimų – nebus laikomas sąžiningu pirkėju.²³ Vadinasi, romėnų teisėje subjektyvusis sąžiningumas nėra paprastas tikėjimas savo elgesio teisingumu ir teisėtumu, tačiau šis principas reikalavo ir tam tikros asmens atsakomybės pasidomėti apie tam tikrą situaciją ir remiantis faktine situacija subjektyvus tikėjimas turėjo būti protingai pagrįstas.

Bendraja prasme, galima sakyti, kad bona fides principas buvo pripažįstamas kaip vienas iš teisės pradmenų, kurio tikslios definicijos net nebuvo stengiamasi pateikti. Tokia praktika pateisinama tuo, kad romėnai sąžiningumą intuityviai laikė pagrindu, ant kurio buvo kuriama visa teisės sistema ir juo argumentavo konkrečių teisinių situacijų sprendimus²⁴. Tai iliustruoja sąžiningumo principo taikymas reglamentuojant stipuliacijas (žodines sutartis), kurios įtvirtindavo atsakovo prašymą padaryti išlygą dėl magistrato nurodytos formulės taikymo procese, t.y. galimybė patraukti atsakomybėn atsakovą, jei ieškovas nieko nesąžiningo nepadare – *exceptio doli* - lot. kaltės (apgavystės) išimtis²⁵. Tokiu būdu *exceptio doli* virto instrumentu, leidžiančiu priimti ne formalų, bet iš tikrųjų teisingą sprendimą, kuomet atsakovo kaltė (*dolus*) nustatoma ne tik atsižvelgiant į pastarojo netinkamą elgesį, bet ir į galimus neteisingus ar nelygiaverčius ieškovo reikalavimo pateikimo padarinius. Vadinasi, lotyniškas bona fides reikalavo, jog abi šalys būtų sąžiningos, jei siekia teisingo teismo sprendimo. Taip pat pabrėžtina, kad jau tada teisėjai vadovaudamiesi magistratų nurodyta formule, įgijo diskrecijos teisę vertinti visas reikšmingas bylos aplinkybes bei spręsti, kas konkrečiu atveju yra sąžininga.

Bėgant laikui sąžiningumo principas palaipsniui buvo absorbuojamas ir viduramžiais priskirtinas prie platesnio turinio kategorijos – *aequitas* (teisingumas). *Aequitas*

²¹Mousourakis, G., *The Historical and Institutional Context of Roman Law (Laws of the nations series)*. Great Britain: MPG Books Ltd 2003. P. 34.

²²*Justinian's Codification, Digest 18.1.27*

Prieiga internete (Paulus)<http://www.constitution.org/sps/sps05.htm>(žiūrėta 2013 m. spalio 25 d).

²³*Ibid.*

²⁴Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 30.

²⁵Zimmerman R., Whittaker S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge University Press, 2000. P. 25.

standartas buvo esminis pirklių tarpusavio santykių reguliatorius. Todėl nepaneigtina, kad sąžiningumas tapo vienu iš pagrindinių *lex mercatoria* (tarptautinės paprotinės komercinės teisės) principų²⁶. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad romėnų teisei galimybę atsižvelgti į besikeičiančias gyvenimo sąlygas ir išspręsti teises problemas taip, kad sprendimais būtų pasitikima kaip teisingais, suponavo geros valios doktrina. Dėl to romėnų teisė išliko tokia įtakinga šiuolaikinės teisės vystymuisi ir būtent sąžiningumo kategorija, kurią vienaip ar kitaip pripažįsta visos šių laikų kodifikacijos, leido kodifikuotai teisei plėtotis ir nepasenti²⁷. Dabar sąžiningumas yra vienas iš romėnų teisės institutų, perimtų šiuolaikinės civilinės teisės ir „daugelis civilinių kodeksų remiasi bendra geros valios nuostata“²⁸.

1.2. Sąžiningumo principo ypatumai kontinentinės teisės valstybėse

Teisės normų jungimas į vieningą teisės aktą, išdėstant jas pagal reguliuojamų santykių rūšis – kodifikavimas - pasitelkiant sistemiškumą, išsamumą ir vidinę pozityviosios teisės logiką užtikrina teisinį apibrėžtumą. Tokiu būdu kontinentinės teisės šeimos valstybėse „siekiama suformuluoti ir išdėstyti teises taisykles taip, kad pasitelkiant šių taisyklių sistemą būtų galima išspręsti bet kokią teisinį klausimą, kad kiekvienoje situacijoje būtų žinoma, kaip turi būti elgiamasi. Tam reikalingos bendrosios taisyklės, kurios galėtų būti pritaikomos neapibrėžtam skaičiui panašių faktinių situacijų“²⁹. Nors ir laikytume civilinės teisės kodeksus išsamia pozityviosios teisės sistema, tačiau atsižvelgdami į teisinių santykių dinamiškumą ir besikeičiančias gyvenimo sąlygas tam, kad teisinių problemų sprendimais būtų pasitikima kaip teisingais, neturėtų būtų sakoma, kad teismai tik taiko teisę. Realioji praktika rodo, kad net kodifikuotos teisės valstybėse teismai neišvengiamai kuria ir plėtoja teisę³⁰. Nepaneigtina, kad tokiais atvejais būtent sąžiningumo principas atlieka labai svarbų

²⁶Zimmerman R., Whittaker S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge University Press, 2000. P. 17.

²⁷Ibid. P. 63-92

²⁸Pavyzdžiui, Prancūzijos CK 1134 str. 3 d.; Vokietijos CK 242 str.; Šveicarijos CK 2 str.; Italijos CK 1175 ir 1375 str.; Graikijos CK 288 str.; Portugalijos CK 762 str. 2d.; Danijos CK 6:2 ir 6:248 str. Nurodyta pagal Hesselink, M. W. *The New European Private Law*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2002. P. 193-223.

²⁹Kotz, H., *Taking Civil Codes Less Seriously*// *The Modern Law Review*. 1987 January, vol. 50. P. 3.

³⁰Hesselink, M. W. Op. Cit. P. 210-213.

vaidmenį išsprendžiant teismo, kaip mechaniškai taikančio teisę, ir teismo, kaip kuriančio teisę priešpriešą. Problema ta, kad sąžiningumo principas nėra apibrėžtas imperatyvas – tai „atvira norma“, kurios „turinys priklauso nuo jos taikymo aplinkybių“³¹, – teigia olandų privatinės teisės atstovas M. W. Hesselink ir iškelia teoriją, pagal kurią sąžiningumo principas yra ne kas kitas kaip dingstis, pretekstas (nothing but a cover, a pretext) nuraminti teisėjus (jų nepasmerkti), kai šie atlieka teisėkūros funkciją³². Šio principo kaip teisės normos „apimtis faktiškai yra tokia plati ir neapibrėžta, kad galima ją vadinti kartu ir tuščia (empty). <...> Suprantama, kad tokios normos įtvirtinimas teisės aktuose tampa absurdiškas: plačiai pripažintinas sąžiningumo traktavimas suponuoja, kad teismams nelieka jokių sąžiningumo principo taikymo ribų nagrinėjant sutarčių teisės reguliuojamus santykius“³³. Kita vertus, pagal toliau pateikiamą sąžiningumo principo istorinę ir lyginamąją analizę paaiškėja, kad būtent šio principo taikymas suponavo kodifikuotų teisės sistemų trūkumų šalinimą.

1.2.1. Vokietija

Lyginamosios teisės įvade teigiama, kad „pagal kalbą ir techniką, struktūrą ir sąvokų formavimą civilinis kodeksas yra vokiečių pandektinio (anksčiau, aptariant romėnų civilinės teisės nuostatas sąžiningumo aspektu, minėtų digestų) mokslo ir jo giluminės, lygiai tiek tikslios ir tiek abstrakčios erudicijos kūdikis“³⁴. Toks autorių teiginys suponuoja hipotezę, kad vokiečių teisininkai sąžiningumo principo, būtent įtvirtinto Justiniano kodifikacijos pandektose, sampratą perėmė, formulavo bei doktrinoje ir teismų praktikoje aiškino taip pat ar bent panašiai (paisydami aplinkybių) kaip romėnų teisininkai – „su visais iš to kylančiais privalumais bei trūkumais“³⁵. Atsižvelgiant į faktą, kad Vokietijos civilinis kodeksas įsigaliojo 1900 metais, daroma prielaida, kad minėtiems privalumams ir trūkumams pastebėti ir juos išspręsti yra praėję pakankamai laiko.

³¹Hesselink, M. W. *The New European Private Law*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2002. P. 193-223.

³²Hesselink M. V. *Towards a European Civil Code*, Kluwer Law International, Third fully Revised and Expanded edition, 2004 P. 497.

³³*Ibid.*, p. 486-498

³⁴K. Zweigert, K.; Kotz, H., *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001 P. 132

³⁵*Ibid.*

Geros valios standartas įtvirtintas Vokietijos civilinėje teisėje federacinės Respublikos civilinio kodekso 157, 242 ir 307 straipsniuose. Juose nurodyta *Treu und Glauben* nuostata, kurios privaloma laikytis aiškinant sutartis, vykdant prievolės bei kiekviena sutarties sąlyga turi atitikti jos standartus. Pirmiausia aptartinas Vokietijos civilinio kodekso 157 straipsnis, kuriame nurodoma, kad „sutartis reikia aiškinti pagal sąžiningumo reikalavimus, atsižvelgiant į įprastą praktiką (*Verträge sind so auszulegen, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern*)“³⁶. Šioje normoje svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad geros valios nuostata siejama su įprasta praktika. Vadinasi, tai ne individualus vieno asmens suvokimas, kas tam tikroje situacijoje jam atrodytų priimta pagal moralinius įsitikinimus, o tai, kas yra priimta visuotinai. Maža to, svarbus ir laiko aspektas – tokia visuomeninė nuomonė turėtų būti vyraujanti jau ne trumpą laiką ir būtų galima vadinti įprasta, t.y. tokia praktika, kurios pagrindai tikėtusi dauguma individų. Antra, aptariamas visoje vokiečių teisės istorijoje daugiausiai komentuotas 242 straipsnis - „Skolininkas pasižadėjimą privalo vykdyti taip, kaip atsižvelgiant į bendradarbiavimo papročius, reikalauja ištikimumas (*Treu*) ir pasitikėjimas (*Glauben*) (*Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern*)“³⁷. Toks normos formulavimas lėmė teisinį neaiškumą. Iš esmės tai yra bendras nurodymas elgtis pagal geros valios principą, tačiau neapibrėžtas ir keliaprasmis turinio prasme. Vokiečių civilinio kodekso komentare aptariant šį straipsnį nurodoma, kad sąžiningumo principas turėtų būti taikomas visai privatinei teisei, laikytinas bendrąja norma, kurios turinys atskleidžiamas praktiškai nagrinėjant bylas teismuose.³⁸ Teisės doktrinoje plėtotą nuomonę, kad šiuo principu turėtų būti remiamasi tik tada, kai santykių nereglamentuoja jau esančios civilinio kodekso nuostatos arba kaip papildančia norma esant ne visiškai teisiškai reglamentuotoms situacijoms. Trečia, aptartinas 307 straipsnis, kuriame nurodoma, kad negalioja tokios sutarties sąlygos, kurios prieštaraudamos sąžiningumo principui, nepagrįstai suponuoja nepalankią padėtį subjektui kitos šalies atžvilgiu. (*Bestimmungen in Allgemeinen Geschäftsbedingungen sind unwirksam, wenn sie den Vertragspartner des Verwenders entgegen den Geboten von Treu und Glauben unangemessen benachteiligen*).³⁹ Ši kodekso nuostata įtvirtina, kad geros valios reikalavimas

³⁶Vokietijos Civilinis Kodeksas. Skaitytą 2012-11-10 iš <http://www.iuscomp.org/gla/index.html>

³⁷ Ibid.

³⁸Schulze, R., et.al., *Nomos Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch*. (Vokietijos civilinio kodekso komentaras) 2009. P. 236.

³⁹Vokietijos Civilinis Kodeksas. Op. Cit.

yra keliamas ir sutarties sąlygoms, taigi tokiu būdu yra užtikrinama sutarties turinio kontrolė sąžiningumo atžvilgiu. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad „sąžiningumo principas laikomas savaime pažeistu, jeigu pažeidžiami geri papročiai, moralės reikalavimai.“⁴⁰ Tokių teisės normų įtvirtinimas lėmė, kad sąžiningumo samprata yra nulemta konkrečių aplinkybių ir tuometinės visuomenėje nusistovėjusios praktikos. Todėl teismai sprenddami sudėtingas gyvenimiškas situacijas, kuriose būtų buvę negalima priimti tinkamų sprendimų, nepaisant civilinio kodekso trūkumų turėjo galimybę klausimus išspręsti teisingai.

Vis dėlto Vokietijoje istoriškai susiformavusi situacija lėmė tai, kad buvo pradedama abejoti, ar turinio atžvilgiu neapibrėžtas Treu und Glauben principo vartojimas nekels pavojaus dėl galimai per didelės ar net neribojamos teismams suteiktos diskrecijos. Vertinamosios nuostatos įtvirtinimas tuo metu buvo toks teisinis mechanizmas, kuris sudarė teisinės sąlygas piktnaudžiauti nacistams teismuose priimant šališkus sprendimus, todėl vokiečių teisinėje visuomenėje geros valios kaip vertinamosios normos įtvirtinimas suponavo nemažai kritikos. Atsižvelgus į pastarąjį teiginį, suprantama, kodėl šį principą ir iš jo kylančias teines doktrinas buvo norima konkretizuoti, struktūrizuoti apibendrinant panašių kategorijų bylas (vok. Fallgruppen)⁴¹. Todėl laikui bėgant teisininkų visuomenėje pastebėtinai reikšmingas - imtos grupuoti panašios, besikartojančios bylų fabulos, buvo suformuotos tam tikrų situacijų ir jų sprendimų grupės.⁴² Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Vokietijos teisės doktrinoje konkretizavimas reiškia, kad teismas apibrėžia, ko reikalauja sąžiningumo principas esant konkrečioms bylos aplinkybėms. Tačiau tai nereiškia, kad teisėjas sprendžia klausimą tiesiog taip, kaip jam pačiam atrodo teisinga: atsižvelgiama į tai, kaip tokia situacija būtų vertinama visuomenės daugumos ir ar sprendimas priimtinas pagal bendruomenės moralumo ir priimtumo kriterijus atitinkantį objektyvų sąžiningumo standartą. Vadinas, teismas turi nuspręsti kaip įmanoma objektyviau būtinai taikydamas objektyvų sąžiningumo standartą, nes tokiu būdu apribojama teismo šališko sprendimo galimybė⁴³.

⁴⁰Schulze, R., et.al., *Nomos Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch*. (Vokietijos civilinio kodekso komentaras) 2009. P.238.

⁴¹Hesselink M. V. *Towards a European Civil Code*, Kluwer Law International, Third fully Revised and Expanded edition, 2004. P. 474.

⁴²Schulze, R., et.al., *Nomos Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch*. Op. Cit. P.238.

⁴³Ibid.

Vokietijoje teisės specialistai privatinėje teisėje sukonstravo „teismų sprendimų racionalizavimo ir objektyvinimo metodus“.⁴⁴ Šios metodikos pagalba geros valios konceptui suteikiamas specifinis, tam tikromis ribomis apibrėžtas turinys pareigų, draudimų, taisyklių atžvilgiu. Pavyzdžiui, šiuolaikinėje Vokietijos civilinėje teisėje CK 242 straipsnis, įtvirtinantis sąžiningumo principą, vertinamas, pirma, kaip papildantis (*supplendi causa*) įvairias teisės normas, aiškinantis teisių ir pareigų apimtį: sutarties šalims priskiriamos antrinės, papildomos pareigos bendradarbiauti, atskleisti svarbią informaciją kitai santykio šaliai, dokumentuoti sutarties vykdymo eigą ir pan., greta tų, kurios numatytos sutarties tekste, antra, sąžiningumas turinio esme reiškia draudimą piktnaudžiauti teise (*rechtsmißbrauch*) ar įgyvendinti teisę neleistinu būdu (*unzulässige Rechtsausübung*).⁴⁵ Todėl manoma, kad po gausios teismų praktikos analizės atliktas bylų suskirstymas į kategorijas (vok. Fallgruppen), kuriose taikytinas Treu und Glauben principas, geros valios standartas tapo konkretizuotas – racionalus ir objektyvus (todėl taip pat ir iš anksto numanomas) - kiek tai įmanoma. Tokiu būdu teisės doktrina išvystė „vidinę sąžiningumo principo sistemą“ (angl. inner system), pripažintą šios normos turiniu⁴⁶. Todėl teismui sprendžiant bylas yra išvengiama „subjektyvaus sprendimo“.⁴⁷

Esminis dalykas, padedantis suvokti, kaip sąžiningumo principas suprantamas ir taikomas vokiečių teisės specialistų, bei į kurį būtina atkreipti dėmesį nagrinėjant Vokietijos teisinę sistemą yra tai, kad šioje šalyje, kaip ir romėnų teisėje, tiek doktrina, tiek teismai skiria subjektyvųjį sąžiningumą nuo objektyviojo. Pastebėtina, kad tai atskiros teisinės kategorijos, kurioms priskirtinos skirtingos prasmės ir vartojami skirtingi terminai: sąžiningumą subjektyviaja prasme žymi terminas „Gutter und Glaube“, objektyviaja - „Treu und Glauben“.⁴⁸ Pastarasis sąžiningumo tipas reikalauja asmens elgtis tokiu būdu, kuris būtų laikomas garbingu, lojaliu bei apgalvotu, paisančiu kitos šalies interesų, kitaip sakant, objektyvioji sąžiningumo kategorija turinio požiūriu yra tam tikras standartas, pagal kurį vertinamas šalies elgesys, būtent šis tipas laikomas Treu und Glauben. Vokiečių civilinio kodekso komentaro autorių nuomone, žodis „Treue“ (liet. pasitikėjimas, ištikimybė, lojalumas) žymi „teisinio santykio dalyvių veiksmus, paremtus patikimumu, atvirumu ir

⁴⁴Hesselink M. V. *Towards a European Civil Code*, Kluwer Law International, Third fully Revised and Expanded edition, 2004. P. 200.

⁴⁵Schulze, R., et.al., *Nomos Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch*. Supra note 38. P. 237.

⁴⁶Hesselink M. W. *Towards a European Civil Code*. Kluwer Law International, Fourth Revised and Expanded Edition, 2011 P. 623.

⁴⁷Ibid.

⁴⁸Hartkamp, A. et al. *Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, P. 471.

atidumu (Treue bezeichnet im Verhältnis der Beteiligten eine Handlung, die Verlässlichkeit, Aufrichtigkeit und Rücksichtnahme einschliesst)⁴⁹, žodis „Glauben (liet. tikėjimas) reiškia pasitikėjimą kitos šalies veiksmais (Glauben bedeutet das Vertrauen auf eine derartige Haltung der anderen Partei).“⁵⁰ Pabrėžtina, kad būtent šis objektyvus tipas yra įtvirtintas civilinio kodekso normose (aptarti anksčiau 157, 242, 307 straipsniai), sąžiningumo principo išraiška.

Antroji teisinė kategorija – Guter Glaube (sąžiningumas subjektyviaja prasme) – sietina „su asmens žinojimu (ar nežinojimu) tam tikrų aplinkybių, nuo ko priklauso to asmens elgesio teisinis vertinimas (pavyzdžiui, jei daikto įgijėjas žino, kad perka daiktą iš asmens, neturinčio teisės jį perleisti, tuomet jo elgesys yra nesąžiningas subjektyviaja prasme ir nuosavybės teisė tokiam įgijėjui nebus pripažįstama)“⁵¹. Ženklu tai, kad atskirai, kaip savarankiškas teisės institutas, sąžiningumas subjektyviaja prasme vokiečių civiliniame kodekse nėra įtvirtintas: jis normose nurodomas tik kaip viena iš civilinės atsakomybės kilimo sąlygų – traktuojamas kaip subjektyvi asmens kaltė, subjektyvusis sąžiningumas nėra priskirtinas sąžiningumo principo turiniui. Apibendrintai pasakytina, kad Vokietijoje susiformavusi teisinė praktika suponavo, kad labiausiai civilinėje teisėje yra remiamasi būtent objektyviaja sąžiningumo principo samprata, pačiam principui yra suteikiama didelė reikšmė: teisės doktrinoje, remiantis teismų praktika, išplėtotas sąžiningumo principo taikymo metodika, numatyti konkretūs principo taikymo atvejai.

1.2.2. Olandija

Olandijos civiliniame kodekse geros valios principas yra įtvirtintas keliuose straipsniuose⁵². Pastebėtina, kad šis principas olandų teisės praktikoje yra kėlęs nemažai diskusijų bei ginčų ir tik priėmus naująją Civilinio kodekso redakciją, įsigaliojusią 1992 m., principas konkretizuotas ir ši problema išspręsta⁵³. Tai sietina su tuo, kad rengiant šį

⁴⁹Schulze, R., et.al. Op. Cit. P. 238.

⁵⁰Ibid.

⁵¹Zimmerman R., Whittaker S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge University Press, 2000. P. 18-32.

⁵²Žiūrėti Olandijos civilinio kodekso 6:1 str., 6:248 str., 3:11 str.

Prieiga internete www.win.tue.nl/~aeb/jura/Burgerlijk_Recht/Burgerlijk_wetboek/ (prisijungta 2013-10-18)

⁵³Hartkamp A. S. *Judicial Discretion under the New Civil Code of the Netherlands*.

kodifikuotą įstatymą buvo kruopščiai atlikti lyginamosios teisės tyrimai⁵⁴, atsižvelgta į unifikuotų teisės aktų įtaką. Pavyzdžiui, šiam principui įvardyti pasirinktas toks pat terminas kaip ir UNIDROIT (tarptautinių komercinių sutarčių teisės principai) nuostatose⁵⁵ – Good faith and Fair Dealing (liet. - sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika) - norint pabrėžti tai, kad geros valios reikalavimas taikomas ir fiziniams subjektams įvardijant reikalavimą sąžiningumu, ir verslo subjektams įvardijant sąžiningumo reikalavimą sąžininga dalykine praktika. Ypatingas dėmesys skirtas Vokietijos objektyviojo sąžiningumo principo reglamentavimui ir jo taikymo praktikai⁵⁶. Tai suponavo, kad ir Olandijoje geros valios nuostatos reikalavimas suvokiamas pirmiausia kaip objektyvus standartas.

Teisės doktrinos atstovai pirmiausia pabrėžia, kad geros valios reikalavimas keliamas visiems prievoliniams ir sutartiniais santykiams, antra, nurodo, kad jis suvokiamas kaip protingumas ir teisingumas (reasonableness and fairness).⁵⁷ Tai aiškiai įtvirtinta Olandijos civilinio kodekso 6:2 straipsnio 1 dalyje: „prievolės šalys tarpusavio santykiuose turi veikti vadovaudamosi tuo, kas būtų laikoma protinga ir teisinga“⁵⁸. Antroje to paties straipsnio dalyje nurodoma, kad „taisyklės privalomos pagal sutartis, įstatymus ar kitus teisės aktus yra netaikomos tiek, kiek atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes tai prieštarautų protingumo ir teisingumo reikalavimams“⁵⁹. Be to, Civilinio kodekso 6:248 str. 1 dalyje nustatyta, kad „sutartis leidžia reikalauti ne tik to, kas aiškiai užrašyta sutartyje, bet ir to, kas priklausytų pagal protingumo ir teisingumo reikalavimus“⁶⁰. Taigi geros valios standartas

Prieiga internete www.cnr.it/CRDCS/hartkamp.htm. (prisijungta 2013-10-18)

⁵⁴ Apie Naująjį Olandijos civilinį kodeksą bei jo rengimą galima skaityti iš <http://www.dutchcivillaw.com/> (prisijungta 2013-10-22)

⁵⁵ Žiūrėti UNIDROIT principų 1.7 str.

Prieiga internete

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>

⁵⁶ Hartkamp, A. S. *International Unification and National Codification (and Recodification) of Civil Law: the Dutch Experience*. 1996.

⁵⁷ Hartkamp, A.S. et. Al. *Contract Law In The Netherlands*. The Netherlands: Kluwer Law International. 2011. P. 49.

Prieiga internete (prisijungta 2013-10-19)

http://books.google.lt/books?id=tGDtJamtq2cC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

⁵⁸ Olandijos civilinis kodeksas

Prieiga internete (prisijungta 2013-10-22) www.win.tue.nl/~aeb/jura/Burgerlijk_Recht/Burgerlijk_wetboek

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

Olandijos teisėje objektyviai yra suvokiamas būtent kaip žodžių junginys „protingumas ir teisingumas“⁶¹.

Įvedant objektyvaus sąžiningumo principo sąvoką nepaneigta ir subjektyvi šio principo prasmė. Tai asmens psichikos būklės konkrečioje situacijoje faktinis tyrimas nustatant, pavyzdžiui, ar įgijėjas žinojo, kad perleidėjas neturi teisės sudaryti sandorio⁶². Tokia subjektyvaus sąžiningumo nuostata įtvirtinta olandų Civilinio kodekso 3:11 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad sąžiningumas ne tik reikalauja, kad „atitinkama šalis faktiškai nežinotų teisiškai reikšmingų aplinkybių, bet ir neturėtų jų žinoti“⁶³. Tai suponuoja, kad asmuo privalo elgtis objektyviai tinkamiausiu būdu, taigi net ir subjektyvus sąžiningumas siejamas su objektyvumo elementu.⁶⁴ Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad siekiant išvengti galimos sumaišties dėl dvejopos sąžiningumo principo sampratos, Olandijos įstatymų leidėjai nusprendė naudoti terminą „sąžiningumas“ tik subjektyviaja prasme (dažniausiai siejama su asmens kalte, kaip viena iš civilinės atsakomybės kilimo sąlygų), žymint objektyviają geros valios nuostatą vartojamas žodžių junginys „protingumas ir teisingumas“⁶⁵. Tokiu būdu geros valios nuostata tapo aiškesnė ir suprantamesnė tiek teisininkams, tiek teisinių santykių dalyviams.

Dar daugiau, pažymėtinas olandų teisės doktrininis aiškinimas apie atliekamas sąžiningumo funkcijas⁶⁶. Pirma, nurodoma aiškinimo funkcija, pagal kurią visos sutartys turi būti aiškinamos vadovaujantis geros valios principu. Antra, sąžiningumo principui priskirtina papildymo funkcija, kadangi remiantis šiuo principu turtinio santykio šalims gali būti papildomai nustatytos teisės ir pareigos, nenurodytos *expressis verbis* sutartyje ar teisės aktuose. Trečia, nustatyta, kad sąžiningumo principas suponuoja tam tikrus ribojimus, nes remiantis Civiliniu kodeksu, sutarties šalims taikytina teisės norma, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, gali būti netaikoma, jei ji prieštarauja protingumo ir teisingumo reikalavimams.⁶⁷ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisės doktrinos atstovai pabrėžia, jog geros valios reikalavimas taikomas ne tik šalių pasiūlytomis sutarties nuostatomis, bet apskritai visam

⁶¹Hartkamp A.S. et. Al. *Contract Law In The Netherlands*. Op. Cit. P. 49-50.

⁶²Balčikonis R. Supra note 2. P. 171

⁶³Olandijos civilinis kodeksas. Supra note 61.

⁶⁴Hartkamp A.S. Supra note 57. P. 50

⁶⁵Ibid.

⁶⁶Ibid.

⁶⁷Olandijos civilinio kodekso 6:248 str. 2d. Op. Cit.

sutarties turiniui, tai yra tiek dispozityvioms, tiek imperatyvioms teisės normoms, kurios tampa sudėtine sutarties dalimi ipso facto.⁶⁸

1.2.3. Prancūzija

Nagrinėjant Prancūzijos civilinę teisę pastebima, kad (kitaip nei Vokietijoje) šios šalies teisininkai nei teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje neišskiria objektyvaus ir subjektyvaus sąžiningumo principo aspektų⁶⁹. Prancūzijos civilinio kodekso 1134 straipsnio 3 dalis numato, kad „sutartys turi būti vykdomos sąžiningai“, tačiau paties sąžiningumo turinio kodekse nėra pateikiama (Les conventions doivent être exécutées de bonne foi)⁷⁰. Tokiu būdu įtvirtindamas geros valios principą įstatymų leidėjas suteikė teisę bei laisvę teisės doktrinai ir teismų praktikai plėtoti šios vertinamosios normos sampratą. Dar daugiau, 1135 straipsnyje yra papildomai įtvirtinta šalių pareiga prisiimti įsipareigojimus ne tik tiesiogiai įtvirtintus sutarties sąlygose, bet ir tuos, kuriuos pagal sutarties prigimtį, esmę, prievolės rūšį šalims suteikia papročiai, įstatymai ir pan. „(Les conventions obligent non seulement à ce qui y est exprimé, mais encore à toutes les suites que l'équité, l'usage ou la loi donnent à l'obligation d'après sa nature.)“⁷¹. Įtvirtinant šią normą greta sąžiningumo vykdant sutartis reikalaujančios normos tarsi netiesiogiai nurodoma, kas galėtų būti laikoma šio principo turiniu, pavyzdžiui, nurodoma atsižvelgti į papročius. Teigtina, kad tiesiogiai Prancūzijos kodifikuotame teisės akte įtvirtinta geros valios nuostata suponuoja prielaidą, jog sąžiningumo principas yra paprotinio pobūdžio, laikytinas svarbiu elementu šios šalies teisinei sistemai.

Nors pats geros valios principas (pranc. *bonne foi*) Prancūzijos civiliniame kodekse yra įtvirtintas tiesiogiai keliuose straipsniuose ir tik vykdant sutartis, tačiau geros valios standartui kreipta nemažai dėmesio teisės tyrėjų. Vietos mokslininkai sąžiningumo principą

⁶⁸Hartkamp A. S. Op.cit. P. 50.

⁶⁹Hesselink M. W. Supra note 44, P. 475.

⁷⁰Code Civil des Français (Prancūzijos civilinis kodeksas) Skaityta 2012-11-10 iš http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes/traduits/code_civil_textA.htm#Section%20I%20-%20General%20Prov

⁷¹Ibid.

plėtojo jo veikimo sferos atžvilgiu. „Prancūzų autorių nuomone, sąžiningumas yra ginamas pirmiausia dėl moralinių priežasčių. Teisinga nevienodai elgtis su asmeniu, veikusiu iš gerų paskatų, ir asmeniu, kuris veikė paklusdamas apgaulės idėjai. Šis moralinis aspektas kartais papildomas būtinybe užtikrinti teisinių santykių saugumą. Kadangi asmenys negali visko žinoti, reikia, kad teisiniuose santykiuose vyrautų tam tikras stabilumas. Daugeliu atvejų, kai imtasi visų žmogiškąja ar net komercine prasme galimų atsargumo priemonių, turi būti suteikiama galimybė veikti užtikrintai.“⁷² Todėl dabar teisės doktrinoje yra pateikiama „situacijų visuma, kur šis principas, gali būti taikomas“.⁷³ Pirmiausia prancūzų mokslininkai pabrėžia, kad sutarties sudarymo metu šalys „privalo elgtis sąžiningai (in good faith), t.y. „sutarties laisvės principas yra ribojamas sąžiningumo (good faith) principo“, taigi iš subjektų reikalaujama sąžiningai elgtis dar nesudarius sutarties, vadinasi, ikisutartinių santykių stadijoje. Kita sąžiningumo principo taikymo sritis, kurią išskiria prancūzų mokslininkai – sutartinių santykių stadija. Nurodoma, jog sutarties vykdymo metu sąžiningumo (good faith) principas taikomas „bent dviem prasmėmis: lojalumo (elgtis rūpestingai) ir kooperacijos (elgtis patikimai ir vykdant pareigą atskleisti informaciją)⁷⁴. Akivaizdu, kad išskiriant šią principo taikymo sritį yra ne tik nurodoma, kad reikalaujama elgtis atitinkamai būtent sutarties vykdymo stadijoje, bet ir konkrečiai nurodomas principo turinys (lojalumas, rūpestingumas, kooperacija, patikimumas, informacijos atskleidimas). Tokiu būdu atskleidus principo turinį tiek sutarties subjektams, tiek teisininkams sprendžiantiems ginčą tampa aišku, kokio elgesio buvo galima pagrįstai tikėtis, kad būtų galima jį laikyti atitinkančiu sąžiningumo reikalavimus.

Taip pat pažymėtina, kad, pirma, teismų praktikoje aiškinant sutarties sąlygas, pildant jų spragas, nustatant sutarties šalių įsipareigojimus sąžiningumo principu yra remiamasi retai, bet išplėtojant šalutinių pareigų, kylančių iš sąžiningumo principo, sistemą daugiausia yra koncentruojamasi į bendrą šalių valią (pranc. *commune intention des parties*), į valios autonomijos principą (pranc. *autonomie de la volonte*)⁷⁵. Tokia pozicija leidžia suvokti, kad Prancūzijoje sąžiningumo principui nėra skiriamas toks didelis dėmesys kaip Vokietijoje. Be to, teigiama, kad prancūzų teisininkai laiko sąžiningumo principą per daug

⁷²Breton, A., *Des effets civils de la bonne foi*, *Revue critique de legislation et de jurisprudence*. Paris: L.G.D.J., 1926. P. 96 cituota pagal Dambrauskaitė, A., *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija*. Vilnius: Justitia, 2009. P. 304.

⁷³Musy, M.A. *Good Faith Principle in Contract Law and the Precontractual duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures*. December 2000. P.3. skaityta 2012-11-14 iš <http://www.bepress.com/gj/vol7/iss1/art3>

⁷⁴Ibid.

⁷⁵Hesselink, M. W., supra note 44, P. 475.

neapibrėžtu, kad remiantis juo galima būtų išspręsti iš sutarties kylančią problemą⁷⁶. Antra, šios šalies teisininkai piktnaudžiavimo teise tiesiogiai nelaiko vienu iš sąžiningumo principo turinio elementų ir aiškina kaip neteisėtų veiksmų atvejį. Teisėjai vertina pasikeitusias aplinkybes, neaiškias sutarties nuostatas vadovaudamiesi protingumo ir teisingumo principais, o ne sąžiningumu⁷⁷. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad piktnaudžiavimo teise doktrina leidžia koreguoti sutartį, pripažįstant negaliojančiomis nesąžiningas sutarties sąlygas (*clauses abusives*) ir iš esmės atlieka tą pačią funkciją, kurią kitų valstybių teisė laiko ištaisomąją sąžiningumo funkcija⁷⁸. Taigi apibendrinant Prancūzijos civilinę teisę sakytina, kad sąžiningumo principo įtvirtinimas jau XIX a. pradžioje įsigaliojusiam šalies civiliniame kodekse, rodo šio principo svarbą teisiniuose turtiniuose santykiuose, o jo neapibrėžtumo turinio požiūriu minėtame teisės akte problema yra išspręsta teisės doktrinos atstovų išskiriant situacijas, kurioms esant taikytinas geros valios principas.

1.3. Sąžiningumo principo ypatumai bendrosios teisės valstybėse

1.3.1. Anglija

Bendrosios teisės sistemos, kuri remiasi teismų precedentais, valstybės bendrosios sąžiningumo principo kategorijos oficialiai nepripažįsta. Tokios sistemos šalyse reikalavimas elgtis sąžiningai (angl. *duty of good faith*) tradiciškai taikomas tik tada, kai vykdoma sutartis. Todėl teismų praktika bei teisės doktrina pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose nepripažįsta. Tokia pozicija įtvirtinta 1992 metų Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų precedente *Walford v. Miles*, kuriame konstatuota: „pareiga derėtis sąžiningai yra neveiksminga praktikoje, kadangi ji visiškai neatitinka besiderančių šalių pozicijos. Šalys turi teisę bet kada nutraukti vykstančias derybas ir nesvarbu dėl kokios priežasties tai

⁷⁶Burkert, M., *Der Einfluss von Treu und Glauben bei der Vertragsabwicklung*, Münster, 1967, P. 193

⁷⁷Hesselink, M. W., *Opt. Cit.*, P. 471.

⁷⁸Zimmerman, R.; Whittaker S., *supra* note 54, P. 32-39.

padarytų“⁷⁹. Minėtos bylos argumentai aiškiai išreiškė nuostatą, jog sąžiningumo principo doktrina yra netinkama Anglijos teisei. Vis dėlto verta atkreipti dėmesį į tai, kad bylos tekste taip pat nėra tiesiogiai tvirtinama, kad sąžiningumo principo taikymas Anglijos teisėje būtų bet kokiais aplinkybėmis negalimas. Papildant pastarąjį teiginį, paminėtina, kad Farnsworth, vienas žinomiausių Amerikos mokslininkų, sutarčių teisės specialistas, jau 1993 metais nurodė dvi priežastys, kodėl Anglijos teisėje laikui bėgant sąžiningumo principo įtaka turėtų būti juntama vis labiau. Pirma, geros valios doktrinos pripažinimas Jungtinėse Amerikos valstijose daro poveikį bendrosios teisės teisingumo vykdymo sistemai. Antra, daugelis šalių yra ratifikavusios Vienos Konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo - pardavimo sutarčių. Šios konvencijos turinyje yra sąžiningumo principo nuostatos⁸⁰. Taip pat kontinentinės teisės doktrinoje yra nuomonių, jog XX amžiaus pabaigoje bendrosios teisės sistemos šalyse sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose netiesiogiai pripažinta ir apie sąžiningumą iki sutarties sudarymo buvo pradėta kalbėti atsargiau ir ne taip kategoriškai⁸¹. Todėl nepaneigtina, kad Anglija priartėja prie sąžiningumo pareigos taikymo ir ikisutartiniuose santykiuose: „Pastaruoju metu Anglijos teisėje yra pabrėžiamos „kai kurios ikisutartinės šalių pareigos“⁸², „profesiniai - klientistiniai (specialūs santykiai arba geros valios santykiai) reikalauja geros valios pareigos ir visiško atvirumo (full disclosure)“⁸³. Be to, nepamirštama, kad Didžiajai Britanijai, kaip Europos Sąjungos (toliau – ES) narei, įtaką daro ES teisės harmonizavimas, direktyvų įgyvendinimas. Kaip antai, vartotojų teisių apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose buvo įtvirtinta pareiga atskleisti informaciją esant ikisutartiniais santykiams⁸⁴. Taip pat ES direktyvos dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse nuostatos buvo įgyvendintos kituose Didžiosios Britanijos nacionaliniuose teisės aktuose⁸⁵. Apibendrintai pasakytina, kad sąžiningumo doktrina

⁷⁹ *Walford v. Miles*. 1992. 2 AC 128, 138. Skaityta 2012-12-10 iš

<http://www.nadr.co.uk/articles/published/MediationLawReports/WALFORDvMILES1992.pdf>

⁸⁰ Farnsworth, A., *The Concept of Good Faith in American Law*, Centro di studi e ricerche di diritto comparato straniero, Saggi, conferenze e seminari 10, (Roma, 1993). Skaityta 2012-12-10 iš

<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/farnsworth3.html>

⁸¹ Atiyah, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, P. 168.

⁸² Arlauskas, S. *Šiuolaikinės teisės filosofija*. Vilnius: Charibdė. 2011. P. 202.

⁸³ Musy M.A. *supra* note 73. P. 7.

⁸⁴ 1973 m. Sąžiningos prekybos įstatymas (angl. *Fair Trading Act*), 1974 m. Vartotojų kreditavimo įstatymas (angl. *Consumer Credit Act*), 1978 m. Vartotojų saugos įstatymą (angl. *Consumer Safety Act*) ir kt. Cituota pagal: Mikelėnas, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.

⁸⁵ The Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1994 (Statutory Instruments number 3159 of 1994); Consumer Protection: the Unfair terms in Consumer Contracts Regulations 1999 (Statutory

tiesiogiai nėra pripažįstama Anglijos teisėje, tačiau jos įtaka yra akivaizdi karalystės teisės sistemai. Tiesa, šio principo turinys, reikšmė ir taikymo konstrukcijos dar galėtų būti teisės doktrinos atstovų nagrinėjimų objektas.

1.3.2. Jungtinės Amerikos valstijos

Aptariant JAV teisę pastebėtina, kad nors Amerikos teisės sistema visiškai perėmė liberalią Anglijos sutarčių koncepciją, pripažįstančią caveat emptor (lot. tesusaugo pirkėjas), rizikos teorijos doktriną⁸⁶, tačiau, skirtingai nei Anglija, kartu ir neneigė sąžiningumo principo idėjos bei pradėjo ją naudoti gana anksti. Tai liudija jau XIX a. amžiuje priimti teismų sprendimai, kuriuose nurodomas sąžiningumo principas. Pavyzdžiui, byloje *Armstrong vs. Agricultural Ins. Co* išaiškinta, kad draudikams keliama sąžiningumo pareiga, kai jie prašo įrodyti patirtus nuostolius⁸⁷. Vis dėlto negalima teigti, kad JAV sąžiningumo principą nurodydama bylose oficialiai jį pripažino. Esminis įvykis, kuris pakeitė tokią padėtį buvo 1967 m. priimtas Vieningas (kartais vadinamas Bendruoju) komercinis kodeksas (angl. *Uniform Commercial Code – UCC*), kuriame ne tik oficialiai įtvirtinta sąžiningumo pareiga, bet ir konkrečiai nurodytas jos turinys esant sutartiniams santykiams: pirma, kai šalys yra ne verslinkai (angl. *non merchants*), sąžiningumas reiškia faktinį dorumą veiksmo ir atitinkamo sandorio atžvilgiu (angl. *Good faith means honesty in fact in the conduct or transaction concerned*). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo atveju (kai subjektai yra ne verslininkai) geros valios principo reikalavimas įvardijamas tiesiog sąžiningumu (good faith). Antra, kai subjektai – verslinkai, sąžiningumas reiškia faktinį dorumą ir sąžiningos dalykinės praktikos protingumo standartus veiksmo ir atitinkamo sandorio atžvilgiu (angl. *Good faith means honesty in fact and observance of reasonable standards of fair dealing in the conduct of the transaction concerned*)⁸⁸. Pastebima, kad antruoju atveju (sutarties šalys yra verslininkai)

instruments, 22/07/1999, No 2083. SG(99)A/11410) . Skaityta 2012–10-9 iš

http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:71993L0013:EN:NOT#FIELD_UK.

⁸⁶Bonell, M. J., *International restatement of contract law*. Irvington: Transnational Juris publications, 1994.P. 80.

⁸⁷*Armstrong v Agricultural Ins. Co*, [1890] 29 N.E. 991 (N.Y.)

⁸⁸Uniform Commercial Code 1967 birželio 30d. su vėlesniais pakeitimais ir papildymais <http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html> 1-201 str. 20 d.

sąžiningumo principas yra įvardijamas kaip sąžininga dalykinė praktika. Toks skirtingų sąžiningumo principo pavadinimų įtvirtinimas esant skirtingoms sutarties šalims pabrėžia šio principo svarbą ir tokiu būdu užtikrinama, kad jis taikomas esant tiek vieno, tiek ir kito tipo subjektams.

Atskleidžiant sąžiningumo principo turinį JAV teisėje yra reikšminga paminėti teisės profesoriaus R. S. Summers teoriją. Pagal ją sąžiningumas (angl. *good faith*) aiškinamas pasitelkus jo priešpriešą – nesąžiningumą (angl. „*bad faith*“)⁸⁹. Teorija pagrįsta Aristotelio aiškinimu, kad yra dalis žodžių, kurių tikslas išskirti kitus žodžius iš kitų, kai jie patys neturi konkretaus turinio. Pasak profesoriaus R.S. Summers, *good faith* kaip tik yra toks žodžių junginys, todėl norint atskleisti pastarojo reikšmę reikia pirmiausia nustatyti, kas yra *bad faith*⁹⁰. Pavyzdžiui, jeigu nuslėpti parduodamos prekės defektus yra nesąžininga, tai sąžiningumas reikalauja atskleisti kitai šaliai visus esminius faktus, darančius įtaką jos apsisprendimui sudaryti sutartį⁹¹. Esant tokiai sąžiningumo principo turinio nustatymo metodikai pritartina, R. Balčikonio pozicijai, pagal kurią atkreipiamas dėmesys į sąžiningumo principo tikslus⁹² ir daroma išvada, „kad *good faith* sampratą reikia nustatinėti analogijos būdu pratęsinėjant jau atrastų *bad faith* (blogos valios) veikų sąrašą bei laikantis <...> *good faith* tikslų (geros valios)“⁹³. Atsižvelgus į aptartus pavyzdžius sakytina, kad amerikiečių teisininkų geros valios traktavimas yra palankus tuo, kad jų teisinėje sistemoje, skirtingai nuo Didžiosios Britanijos, apskritai neneigiamas sąžiningumo principas, bei kartu jam nėra suteikiama neapibrėžta veikimo sfera, o numatytos konkrečios ribos.

1.3.3. Kanada

Nors Kanada yra priskirtina prie bendrosios teisės sistemos šalių, tačiau ji išsiskiria tuo, kad būtent privatiniais turtiniams teisiniais reguliuoti joje buvo išleistas

⁸⁹Houh, E. M. S., *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?* Žiūrėta 2012-09-20 skaityta iš: <http://www.law.utah.edu>.

⁹⁰Skaityta iš: <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/summers.html>

⁹¹Houh, E. M. S. Op. Cit.

⁹²Pagal JAV išleisto Restatement of Contracts 2nd oficialų komentarą sąžiningumo principo tikslai :1) ištikimybės bendram sutarties tikslui užtikrinimas; 2) pagrįstų kontrahento lūkesčių garantavimas; 3) visuomenės padorumo, lygiateisiškumo ir protingumo reikalavimų (*decency, fairness, reasonableness*) atitiktis

⁹³Balčikonis R. *Sąžiningumo principas sutarčių teisėje*. Jurisprudencija, 2003, T. 41 (33)

kodifikuotas teisės aktas – Kvebeko (provincijos Kanadoje) civilinis kodeksas. Šis leidinys ypatingas dėl to, kad yra priimtas gana neseniai (1994 m.) palyginus su anksčiau šiame darbe aptartų šalių teisės aktais ir jo rengimui buvo pasitelkta kitų užsienio šalių analizė atsižvelgiant į jų teismų praktiką. Pastebėtina, kad sąžiningumo principo nuostata Kvebeko civiliniame kodekse įtvirtinta daugelyje straipsnių.⁹⁴

Pirmąjį kartą sąžiningumo reikalavimas aptinkamas prie bendrųjų nuostatų, pirmosios civilinio kodekso knygos 6 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad „kiekvienas asmuo privalo įgyvendindamas savo civilines teises elgtis sąžiningai” („Every person is bound to exercise his civil rights in good faith.“)⁹⁵. Tokios normos įtvirtinimas pačioje teisės akto pradžioje leidžia teigti, kad sąžiningumo reikalavimą įtvirtinanti nuostata yra pripažįstama Kvebeko valstijoje kaip viena pagrindinių civiliniuose santykiuose, kitaip sakant, yra pamatinė vertybė, kuria remtis privalu visuose turtiniuose santykiuose. Toliau tarsi yra patikslinimas geros valios principas išdėstant, koks elgesys yra laikytinas jam prieštaraujančiu: 7 str.- „Nė viena teisė negali būti įgyvendinama su intencija pakenkti kitam ar neprotingu būdu, nes tai prieštarautų sąžiningumo reikalavimams.“ (No right may be exercised with the intent of injuring another or in an excessive and unreasonable manner which is contrary to the requirements of good faith.)⁹⁶. Todėl teigtina, kad bendrąja prasme sąžiningumo principas Kvebeko provincijoje yra teisinis mechanizmas, kuriuo stengiamasi užtikrinti, kad naudojantis savo civilinėmis teisėmis nebūtų niekam pakenkiama.

Pastebėtina, kad kai kuriose teisės normose įstatymų leidėjas konkrečiai įvardija, koks elgesys yra laikomas atitinkančiu sąžiningumo reikalavimus arba koks elgesys laikytinas jam prieštaraujančiu. Pavyzdžiui, 932 str.- „Sąžiningu valdytoju yra laikomas tas, kuris pradėdamas valdyti daiktą pagrįstai tiki, kad valdymas yra teisėtas ir jis turi realią teisę į jį (A possessor is in good faith if, when his possession begins, he is justified in believing he holds the real right he is exercising)“⁹⁷ ir tame pačiame straipsnyje toliau nurodoma - „Teisėtas valdymas pasibaigia tada, kai jis (asmuo) praranda tokią teisę arba tada, kada apie tai jam pranešama civilinio proceso metu (His good faith ceases from the time his lack of

⁹⁴Pavyzdžiui, žiūrėti Kvebeko civilinio kodekso 6, 7, 99, 194, 317, 318, 382, 384, 385, 387, 388, 402 ir t.t. Naudojantis sistemos paieška iš viso randami 79 atvejai, kai minima sąžiningumo principo (good faith) nuostata, Civil Code of Quebec. (Kvebeko civilinis kodeksas). Skaityta 2013 – 10- 26 iš http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1_991_A.html

⁹⁵Ibid.

⁹⁶Ibid.

⁹⁷Ibid.

title or the defects of his possession or title are notified to him by a civil proceeding).⁹⁸. Dar daugiau, aptariamame kodekse yra reglamentuota kokios teisinės pasekmės suponuojamos sąžiningo ar nesąžiningo valdytojo atveju: 931 straipsnyje, pirma, „Sąžiningas valdytojas neprivalo atsiskaityti už vaisius ir pajamas gautas iš valdyto turto (A possessor in good faith need not render account of the fruits and revenues of the property).⁹⁹; antra, „nesąžiningas valdytojas, atlyginęs nuotolius, privalo grąžinti vaisius ir pajamas gautas nuo to momento, kada jis tapo nesąžiningu valdytoju (A possessor in bad faith shall, after compensating for the costs, return the fruits and revenues from the time he began to be in bad faith).¹⁰⁰

Kitas svarbus aspektas, kurį verta paminėti, yra penktosios knygos, reguliuojančios prievolės, 1375 straipsnis. Jame įtvirtinama, kad „šalys turi elgtis sąžiningai prievolės sudarymo, vykdymo metu bei prievolei pasibaigus(The parties shall conduct themselves in good faith both at the time the obligation is created and at the time it is performed or extinguished).¹⁰¹ Tokia nuostata aiškiai ir nedviprasmiškai leidžia teisinių santykių dalyviams suprasti, kad sąžiningo elgesio reikalaujama visose sutarties stadijose, o teismai vertindami situaciją būtinai privalo į tokį reikalavimą atsižvelgti. Be to, tai, kad sąžiningumo principo nuostata pasirinkta pamatine vertybe, reguliuojant privatinis turtinius santykius, suponavo, jog veikimas gera valia yra preziumuojamas. Tai įtvirtinta 2805 str., „Sąžiningumas visada preziumuojamas, išskyrus atvejus, kai jį įrodyti aiškiai nurodo įstatymas(Good faith is always presumed, unless the law expressly requires that it be proved).¹⁰². Maža to, atkreiptinas dėmesys, kad sąžiningų trečiųjų asmenų gynimo institutui skirtas Kvebeko civilinio kodekso devintos knygos visas IV skyrius, kuriame sąžiningumo principo įgyvendinimo nuostatos reglamentuojamos gana detalai¹⁰³. Apibendrintai pasakytina, kad toks aiškus sąžiningumo principo apibrėžtumas kodifikuotame teisės akte reikšmingas teisėje tuo, kad turtiniai santykiai ir jų reguliavimas kelia mažiau problemų santykio šalims ir ypač teisininkams, kai susiduriama su sudėtingomis situacijomis sprendžiant ginčus.

⁹⁸Ibid.

⁹⁹Ibid.

¹⁰⁰Ibid.

¹⁰¹Ibid.

¹⁰²Ibid.

¹⁰³CHAPTER IV. PROTECTION OF THIRD PERSONS IN GOOD FAITH Civil Code of Quebec

http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1_991_A.html

Dar prieš įtvirtinant geros valios principą kodekse, šiuo principu buvo remiamasi ir jo koncepcija aiškinta Kanados Aukščiausiąjame Teisme (toliau - KAT), kuriame konstatuota, kad „Teisė reikalauja sutarties šalių naudotis savo teisėmis pagal susitarimą atvirai, dorai ir sąžiningai (honestly, fairly and in good faith). Toks elgesio standartas pažeidžiamas, kai subjektas veikia bloga valia savo teisių ir pareigų atžvilgiu pagal sutartį. Sąžiningumo principo suponuotas elgesys yra orientyras, kuriuo sutarties šalys turėtų vadovautis siekdamos sutarties tikslų. Tokiam elgesiui yra priešingas šalies veikimas bloga valia – elgesys, kuris prieštarauja visuomenės dorumo, protingumo ar teisingumo (objektyvumo) standartams (contrary to community standards of honesty, reasonableness or fairness)“¹⁰⁴.

Po Kvebeko civilinio kodekso įsigaliojimo teismai dažnai remiasi sąžiningumo principu, dėl reglamentuotų klausimų problemų nekyla, paties principo sąvoka aiškinama ir plečiama pagal bylos aplinkybes. Pavyzdžiui, tai iliustruoja KAT nutarimas, kuriame pripažinta, jog sąžiningumo pareigos samprata negali būti išreikšta tiksliai apibrėžimu¹⁰⁵, tačiau dar tame pačiame tekste pažymi, kad esant darbo santykiams „darbdaviai privalo būti atviri, protingi, dori, sąžiningi ir tiesūs su savo darbuotojais, be to, privalo susilaikyti nuo veiksmų, kurie būtų neteisingi ar nesąžiningi, pavyzdžiui, melagingi, klaidingi ar pernelyg nejautrūs (unfair or is in bad faith by being, for example, untruthful, misleading or unduly insensitive)¹⁰⁶. Antras pavyzdys sietinas su draudimo santykiais: KAT išaiškino, kad sąžiningumo pareiga reikalauja, jog draudimo bendrovė (draudikas) su draudėjo prašymu elgtųsi dorai. Pagal sąžiningumo principą priimant sprendimą, ar atmesti prašymą dėl pinigų išmokėjimo, draudikas privalo įvertinti ieškinio pagrindą protingai, neturi būti neigiama draudimo suma ar atidėliojamas mokėjimas siekiant pasinaudoti apdraustojo ekonominiu pažeidžiamu ar įgyti pranašumo derantis dėl mokėtinos sumos. Draudimo bendrovės atsisakymas išmokėti pinigus turi būti paremtas protinga jo įsipareigojimų interpretacija. Tačiau sąžiningumo pareiga nereikalauja, kad draudikas būtinai būtų teisingas priimdamas sprendimą ginčyti prašymą išmokėti pinigus. Vien reikalavimo ginčijimas nėra laikytinas

¹⁰⁴(1991), 106 N.S.R. (2d) 180 at para. 39 (S.C) [Gateway], aff'd on other grounds (1992), 112 N.S.R. (2d) 180 (C.A.) The Supreme Court of Canada in Kelly J. in Gateway Realty Ltd. v. Arton Holdings Ltd.. Prieiga internete <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/en/nav.do>

¹⁰⁵Wallace v. United Grain Growers Ltd. (c.o.b. Public Press), [1997] 3 S.C.R. 701 at para. 98 [Wallace] Prieiga internete (2012-12-10) <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/scc-csc/en/item/1557/index.do?r=AAAAAQAlV2FsbGFjZSB2LiBVbml0ZWQgR3JhaW4gR3Jvd2VycyBMdGQuI> [AAAAAAAE](http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/scc-csc/en/item/1557/index.do?r=AAAAAQAlV2FsbGFjZSB2LiBVbml0ZWQgR3JhaW4gR3Jvd2VycyBMdGQuI)

¹⁰⁶Ibid.

blogos valios aktu.¹⁰⁷ Taigi nors sąžiningumo principas yra apibrėžtas kodifikuotame teisės akte, tačiau svaresnę reikšmę jo sampratai ir plėtojimui visgi turi teismų praktika.

Teisės doktrinos atstovai pastebi, kad esant teismų praktikos pavyzdžių, sietinų su geros valios nuostatomis, gausai gali būti sudėtinga suprasti, kaip jos visos kartu gali būti veiksmingos.¹⁰⁸ Todėl atsižvelgtina į profesoriaus John McCamus skirstymą, pagal kurį geros valios principas gali būti apibrėžiamas keliais būdais.¹⁰⁹ Pirmiausia nurodoma galimybė apibūdinti šį principą remiantis P. Finn pateikta nuomone, kad veikimas gera valia savo turinio prasme reikalauja gerbti kitos šalies teisėtus interesus (“legitimate interests”), tačiau taip pat pabrėžiama, kad geros valios principo universalumas nesuponuoja tinkamo ir teisingo jo naudojimo, kadangi neatsižvelgus į situacijos aplinkybes ir kontekstą nagrinėjamas principas yra abstraktaus pobūdžio ir jį sudėtinga taikyti. Antra, siūloma geros valios principą atskleisti remiantis teismų praktika ir išskiriami trys būtini šio principo požymiai: 1) pareiga naudotis savo teisėmis vykdant sutartį protingai ir atsižvelgiant į sutarties esmę ir tikslą; 2) pareiga civilinio santykio šalims bendradarbiauti tarpusavyje; 3) pareiga susilaikyti nuo veiksmų, kurie būtų nesuderinami su sutartiniais įsipareigojimais. Manoma, kad toks sprendimų sujungimas ir pateikimas būtų naudingas atsižvelgiant į tai, kad principas kilęs iš bendrosios teisės numatytų, ką bendra sąžiningumo principo pareiga reikštų kiekvienu konkrečiu atveju paisant esamų situacijos aplinkybių.¹¹⁰

Apibendrintai pasakytina, kad aptartose bendrosios teisės šalyse geros valios principo įtaka jų sutarčių teisei yra akivaizdi ir neginčytina. Remiantis vyraujančių teismo precedentų bei teisės aktų visumos analize teigiama, kad šiose šalyse sąžiningumo pareiga skiriasi nuo kontinentinės teisės sistemos valstybių jos taikymo apimtimi: tiek Anglijoje, tiek JAV labiausiai yra koncentruojamasi į sutartinių santykių stadiją. Kita vertus, žymiausi JAV teisės mokslininkai pritaria principo ribų išplėtimui ir palaiko principo taikymo deryboms idėją. Taigi atsižvelgiant į teisės harmonizavimą Europos Sąjungos šalyse narėse bei į bendrą teisės globalizacijos procesą pastebima tendencija, kad sąžiningumo principo taikymo

¹⁰⁷2006 SCC 30, [2006] 2 S.C.R. 3 at para. 63 [Fidler], quoting O’Connor J.A. in 702535 Ontario Inc. v. Lloyd’s London, Non-Marine Underwriters (2000), 184 D.L.R. (4th) 687 at para. 29 (Ont. C.A.) [Lloyd’s].
Prieiga internete (prisijungta 2012-10-18) <http://scc.lexum.org>

¹⁰⁸O’Byrne, S. K., *The Implied Term of Good Faith and Fair Dealing: Recent Developments*, 2007. P. 198.
prieiga internete (prisijungta 2012-10-18) http://www.cba.org/cba/newsletters/pdf/04-08_addendum_obyrne.pdf

¹⁰⁹John McCamus, *The Law of Contracts*. Toronto: Irwin Law, 2005. P. 804-04.

¹¹⁰O’Byrne, S. K. Op. cit. P. 199.

atskirtis ikisutartiniuose ir sutartiniuose santykiuose tampa vis mažiau svarbi ir bendrosios teisės valstybėse.

1.4. Subjektyvios ir objektyvios sąžiningumo prasmės funkcijos ir taikymo apimtis užsienio šalių civilinėje teisėje

Kaip teisėje panaudojama objektyvi sąžiningumo principo samprata rodo vokiečių ir olandų teisinių sistemų pavyzdžiai. Šių šalių privatinės teisės kylanti objektyvaus sąžiningumo principo samprata matuojama tam tikrais apyvartos papročiais (vok.-Verkehrssitte). Vokietijos CK 242 straipsnyje skelbiama: „Skolininkas yra įpareigotas prievolę atlikti remiantis ištikimybe ir pasitikėjimu, atsižvelgiant į prekybos papročius“ (vok. Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.)¹¹¹. Sąvoka „Verkehrssitte“ reiškia judėjimo/apyvartos paprotį: Verkehrs – „judėjimas, apyvarta“¹¹²; Sitte – „paprotys“¹¹³.

Apyvartos paprotys, kaip matome, naudojamas kaip kriterijus nustatant, ar prievolė įvykdyta tinkamai. Kilus ginčui dėl sutartinės prievolės įvykdymo tinkamumo, ginčą nagrinėjanti institucija privalo galimai netinkamą prievolės įvykdymą sieti ne tik su šalių sutarta prievole ar jų pačių suformuota praktika, bet ir su ekonominiais, bendradarbiavimo papročiais, socialinių santykių tipais, kurie tenkintų geros praktikos kriterijaus reikalavimus. Tai kartu yra ir „įpareigojimas“ turtinių prievolinių santykių dalyviams pasikliauti ne vien jų pačių subjektyviu žinojimu, bet prieš sudarant sandorį aiškintis, kokie yra geros praktikos standartai.

Pagrindžiant sąžiningumo, kaip teisės principo, sąryšį su gerų papročių kriterijumi užsienio šalyse moralumo reikalavimus įtvirtinančios teisės nuostatos nesiejamos su terminu „sąžinė“. Kaip antai, vokiečių kalboje sąžiningumo terminui vartojamas žodis „Gewissen“¹¹⁴, o geros valios principas vadinamas „Treu und Glauben“¹¹⁵. „Treu“ išvertus

¹¹¹Skaityta 2013-10-25 iš http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_242.html

¹¹² Križinauskas, J., Smagurauskas S., Didysis vokiečių – lietuvių kalbų žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. P. 1064

¹¹³Ibid. P. 879.

¹¹⁴Balaišis, V. Lietuvių – vokiečių kalbų žodynas. Vilnius: Žara. 2004. P. 278.

į lietuvių kalbą reiškia *ištikimas, patikimas*¹¹⁶ „Glauben“ – *pasitikėjimas, tikėjimas*¹¹⁷. Prancūzai sąžinės terminui vartoja žodį „honnêteté“¹¹⁸, o teisiniui geros valios principui – „Bonne foi“¹¹⁹. Prancūziškasis „bonne“¹²⁰ į lietuvių kalbą verčiamas kaip *geras*, „foi“ – *pažadas, tikėjimas, pasitikėjimas*¹²¹. Anglų kalboje terminas „sąžiningumas“ įvardijamas dviem terminais: „honesty“ ir „consciousness“¹²². Terminas *honesty* į lietuvių kalbą verčiamas kaip *dorumas, sąžiningumas, tiesumas*¹²³. „Dorumas laikytinas konvencinės (visuotinės – aut. past.) moralės sąvoka ir reiškia tokį asmens elgesį ar sprendimus, kurie atitinka tradicijas ir gerus papročius“¹²⁴. Terminas „conscientiousness“ lietuviškai atitiktum – sąžiningumas.¹²⁵ Teisiniui geros valios reikalavimui anglakalbėse valstybėse vartojamas žodžių junginys „good faith“¹²⁶. Pirmasis junginio dėmuo – *good* – į lietuvių kalbą verčiamas kaip *geras, doras, patikimas*¹²⁷, antrasis – *faith* – *tikėjimas, ištikimybė, lojalumas, pasižadėjimas*¹²⁸. Nuo pat aptariamo principo kaip teisinės kategorijos taikymo pradžios romėnų teisėje jis lotyniškai įvardijamas *bona fides* terminu. Pastarasis išvertus iš lotynų kalbos reiškia „gera valia, geru pasitikėjimu, visai atvirai, be jokių kėslų“¹²⁹ ar *dora* intencija (net jeigu būtų sukeltos neigiamos pasekmės). Taigi matoma, kad geros valios principo turinys yra neatsiejamas nuo patikimumo, lojalumo dorybių. Teisėje tai turėtų būti suvokiama kaip mentalinė ar moralinė dorumo būseną, įsitikinimas teiginio ar nuomonių visumos teisingumu ar klaidingumu arba elgesio tiesumu, dorumu (*rectitude*) ar ydingumu (*depravity*)¹³⁰.

Siekiant atskleisti sąžiningumo principo vaidmenį užsienio valstybių civilinėje teisėje išskiriamos trys pagrindinės šio principo funkcijos: 1) konkretizavimo/interpretavimo;

¹¹⁵ Žiūrėti Vokietijos civilinio kodekso 157 ir 242 straipsnius (toliau – str.). Prieiga internete <http://www.iuscomp.org/gla/index.html>

¹¹⁶ Križinauskas, J., Smagurauskas S., Op.Cit. P.363.

¹¹⁷ Ibid. P. 452.

¹¹⁸ Melnikienė, D. Naujas prancūzų – lietuvių ir lietuvių – prancūzų kalbų žodynas. Vilnius: Žara. 2001 P. 616.

¹¹⁹ Žiūrėti Prancūzijos civilinio kodekso 1134 str. Prieiga internete

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20I%20-%20General%20Prov

¹²⁰ Melnikienė, D. Naujas prancūzų – lietuvių ir lietuvių – prancūzų kalbų žodynas. Op. Cit. P. 51.

¹²¹ Ibid. P. 181.

¹²² Lietuvių – anglų kalbų žodynas, Vilnius, Žodynas, 2003 P.631.

¹²³ Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas, Vilnius, Alma littera, 1999. P. 435.

¹²⁴ Arlauskas, S. Supra note 14.. P. 198

¹²⁵ Ibid. P. 189

¹²⁶ Hesselink, M. W. *The New European Private Law*. Supra note 28. P. 193-223

¹²⁷ Piesarskas, B. *Anglų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma Littera, 2007. P. 392.

¹²⁸ Ibid. P. 327.

¹²⁹ Keinys, S. et al. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000

¹³⁰ Arlauskas S. Op.cit. P.198.

2) papildymo; 3) korekcijos/ribojimo (draudimas piktnaudžiauti teise)¹³¹. Svarbu tai, kad tokias funkcijas akcentavo jau Romos teisininkas Papinianas, priskirdamas jas pretoriams (preator). Pastarieji kaip tik konkretizavo(adiuvare), pildė(supplere) ir koregavo (corrigere) ius civile normas ir tokio proceso rezultatas - naujos taisyklės, vadinamos ius honorarium¹³². Kaip pastebi M. Hesselink, šiuolaikinėje teisėje būtent tą patį atlieka teismai remdamiesi sąžiningumo principu, tačiau paties principo turinio neatskleidžia. Tokia situacija suponuoja požiūrį, jog geros valios doktrina yra tarsi priedanga, leidžianti teismui jo kompetencijos ribose kurti, plėtoti teisę, pašalinti jos trūkumus, kai turi būti pasiektas teisingas sprendimas, o esamos teisės normos jo tiesiogiai nepateikia, nepažeidžiant valdžių padalijimo principo. Tokia sistema padeda teisei likti dinamiškai, neatsilikti ir prisitaikyti prie kintančių situacijų. Žinoma, bendrosios teisės valstybėse pagrindinis teisės šaltinis yra teismų precedentai, vadinasi, teismai ir taip kuria bei plėtoja teisę - sąžiningumo principo doktrinos pripažinti tiesiog nėra poreikio. Priešingai yra kodifikuotos teisės valstybėse, čia sąžiningumo principas pabrėžiamas įtvirtinant jį kodifikuotose teisės aktuose.

Geros valios nuostatą vertinant kaip pagrindą „sutarčių derybinei galiai atkurti, pusiausvyrai tarp abiejų šalių interesų surasti, sąžiningumo principas reikštų ne ką kita kaip silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimą ir realaus, bet ne formalaus teisingumo įgyvendinimą. Kartu vertinant sąžiningumo principo ir silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimo aspektą būtina pažymėti, kad sąžiningumas yra suvokiamas procedūrine ir materialine (turinio) prasme. Procedūrinis sąžiningumas yra įgyvendintas tiek teisės aktuose, tiek teismų praktikoje. Materialinis sąžiningumas yra didesnė problema. “¹³³ Tai sietina su tuo, kad ankstesnė civilinės teisės ir būtent sutarčių teisės filosofija buvo grindžiama stabilumu, nuspėjamumu ir tikrumu, užtikrinančiais rašytinių dokumentų reikalavimų vykdymą, o keičiantis kultūrinei, socialinei ir ekonominei aplinkai puoselėjamos kitos vertybės. Šiame amžiuje jas apibendrintai galima įvardyti kaip lankstumas, sąžiningumas, neteisėto praturtėjimo vengimas ir teisingumas kiekvienoje individualioje byloje .¹³⁴ Todėl pastebima tendencija, „kad civilinė teisė kuo toliau, tuo labiau numato vertinamąsias teises kategorijas, atsisako tikslų apibrėžimų, labiau pabrėžia teisės principus. Kitaip tariant, didesnę našta perkelia ant teismo, kaip institucijos, vykdančios teisingumą, pečių, suteikia

¹³¹Hesselink M. W. Supra note 46. P. 638-639.

¹³²Hesselink M. W. Opt. Cit. P. 626- 627.

¹³³Bublienė, D., *Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai* 9(99) 2007. P.44

¹³⁴Waddams, S., *Comments on Welfareism and Contract Law*. Dartmouth: Ashgate, 1994. P. 249.

jam dideles galias interpretuoti teisę (netgi tam tikru aspektu ją ir kuriant) ir taip formuoti tam tikrus visuomenės gyvenimo standartus.“¹³⁵

Atsižvelgiant į tai, kad sąžiningumo principo ir teismo funkcijos yra tapačios, teisės doktrinoje yra keliamas klausimas, ar verta sąžiningumą įtvirtinti teisės aktuose kaip normą¹³⁶. Atlikta istorinė ir lyginamoji analizė rodo, kad tokia problema jau buvo sprendžiama klasikinės kodifikacijos šalyse (Vokietijoje, Prancūzijoje, Olandijoje) sukonkretinant sąžiningumo principo turinį ir numatant jo taikymo atvejus. Pastarieji veiksmai atliekami remiantis teismų praktika. Todėl reikia suprasti, kad valstybėse, kuriose sąžiningumo sampratos atskleidimas numatytas teismams, pavyzdžiui Lietuvoje, teisėjai, remdamiesi geros valios principu ir atlikdami minėtas funkcijas, kuria naujas taisykles, laikytinas precedentais. Todėl priimamas sprendimas turi būti išsamiai ir aiškiai motyvuotas parodydamas, kodėl konkrečiu atveju faktinę situaciją reikia spręsti būtent taip ir kodėl atitinkamas sprendimas turėtų būti laikomas teisingu atsižvelgiant į paprotinį sąžiningumo principo pobūdį.

¹³⁵Bublienė, D., *Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas*. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai 9(99) 2007. P.44

¹³⁶Hesselink M. W. Supra note 49. P. 639.

2. SAŽININGUMO PRINCIPO TEISINĖ DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKA LIETUVOJE

2.1. Geros valios principo nuostatos LR Civiliniame kodekse

Aptariant sąžiningumo principo įtvirtinimą LR CK galima pastebėti keletą svarbių dalykų. Pirma, sąžiningumas įtvirtintas ir kaip bendras visos civilinės teisės (CK 1.5str.), ir papildomai (manyta, kad tarp šių dviejų nuostatų yra subordinacijos santykis) kaip sutarčių teisės principas (CK 6.158 str.).¹³⁷ Pats „sąžiningumo“¹³⁸ terminas kodekse minimas 185 kartus. Toks gausus šio žodžio vartojimas leidžia teigti, jog įstatymo leidėjas būtent geros valios reikalavimą pripažino kaip kartinį principą, turintį įtakos visiems turtiniams teisiniams santykiams. Tai patvirtina ir LR CK 4 straipsnis, kuriame reglamentuojamas šio kodekso taikymas civiliniams teisiniams santykiams: 4 dalyje nurodoma, kad „1.5 straipsnyje įtvirtinti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai taikomi sprendžiant ginčus teismine tvarka, nepaisant to, kada yra atsiradę civiliniai santykiai, iš kurių yra kilęs ginčas.“¹³⁹ Atrodytų, kad tokia sąžiningumo principo teisinė galia prieštarauja bendrojo teisės principo *lex retro non agit* (įstatymas atgal negalioja), išvedamo iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nuostatos, kad „galioja tik paskelbti įstatymai“,¹⁴⁰ bei taikomo visose teisės sistemos šakose. Vis dėlto V. Mikelėnas LR CK komentare pabrėžia, kad ši norma nereiškia, kad CK 1.5 straipsniui suteikta grįžtamoji galia. Profesoriaus teigimu, „teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principai buvo žinomi Lietuvos teisės sistemoje jau iki priimančios naują CK. Tokių principų egzistavimą patvirtina Konstitucijos 28-29, 109

¹³⁷ Bublienė, D., *Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas*. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai 9(99) 2007. P. 44.

¹³⁸ Paieška atlikta įtraukiant visas nuostatas, kuriose minimų žodžių pagrindas sudarytas iš dalies „sąžining“

¹³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla. 1993.

straipsniai¹⁴¹, 1964 m. CK 5, 143, 176 - 177 straipsniai¹⁴².<...> Todėl CK 1.5 str. neturėtų būti laikomas nauja teisės norma¹⁴³.

Antra, svarbu pabrėžti, kad geros valios reikalavimą įtvirtinančios LR CK nuostatos yra ne dispozityvios kaip būdinga civilinei teisei, bet imperatyvios: 1.5 str. 1d. - „, Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus.“; 1.5 str. 2 d.-„Kai įstatymai nedraudžia civilinių teisinių santykių subjektams šalių susitarimu nusistatyti tarpusavio teisių ir pareigų, šie subjektai turi vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais.“; 1.5 str. 3 d. - „, Jeigu įstatymai ar šalių susitarimas numato, kad tam tikrus klausimus teismas sprendžia savo nuožiūra, teismas privalo tai darydamas vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.“; 1.5 str. 4 d. - „,Teismas, aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais“; 6.4 str. - „,Kreditorius ir skolininkas privalo elgtis sąžiningai, protingai ir teisingai tiek prievolės atsiradimo ir egzistavimo, tiek ir jos vykdymo ar pasibaigimo metu.“; 6.38 str. 1 d. -

¹⁴¹ LR Konstitucijos 28 str. Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. 29 str. Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. 109 str. Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu.

¹⁴² 1964 m. CK 5 str. Civilinės teisės saugo įstatymas, išskyrus tuos atvejus, kada jos įgyvendinamos, prieštaraujant jų paskirčiai socialistinėje visuomenėje komunizmo statybos laikotarpiu.

Įgyvendindami teises ir vykdydami pareigas, piliečiai ir organizacijos turi laikytis įstatymų, gerbti socialistinio bendro gyvenimo taisykles ir statančios komunizmą visuomenės moralės principus.

143 str. Jeigu turtas atlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas), tai savininkas turi teisę išreikalauti šį turtą iš įgijėjo tik tuo atveju, kada turtas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš katro nors iš jų pagrobtas, arba kitaip nustojo būti jų valdomas be jų valios.

Išreikalauti turtą šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodytais pagrindais neleidžiama, jeigu turtas parduotas nustatytąja teismo sprendimams vykdyti tvarka.

Jeigu turtas neatlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti, tai savininkas turi teisę išreikalauti turtą visais atvejais.

176 str. Prievolės turi būti vykdomos tinkamai ir nustatytu terminu pagal įstatymo, planavimo akto, sutarties nurodymus, o tų nurodymų nesant, – sutinkamai su paprastai reiškiamais reikalavimais.

Be to, kiekviena iš šalių turi vykdyti savo pareigas kuo ekonomiškiausiu socialistiniam liaudies ūkiui būdu ir visokeriopai padėti antrajai šaliai vykdyti savo pareigas.

177 str. Vienašališkai atsisakyti įvykdyti prievolę ir vienašališkai pakeisti sutarties sąlygas neleidžiama, išskyrus įstatymo numatytus atvejus.

¹⁴³ Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas, A., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Supra note 2. P. 18.

„Prievolės turi būti vykdomos sąžiningai, tinkamai bei nustatytais terminais pagal įstatymų ar sutarties nurodymus, o kai tokių nurodymų nėra, – vadovaujantis protingumo kriterijais.“; 6.158 str. 1d. ir 2 d. - „Kiekviena sutarties šalis turėdama sutartinių santykių, privalo elgtis sąžiningai. Šio straipsnio 1 dalyje nustatytos pareigos šalys savo susitarimu negali pakeisti ar panaikinti.“¹⁴⁴ Sąžiningumo principo imperatyvus vaidmuo civilinėje teisėje dar aiškiau pabrėžia ypatingą šio principo svarbą.

Trečia, atkreiptinas dėmesys į tai, kad beveik kiekvienoje iš šešių Civilinio kodekso knygų sąžiningumo reikalavimas aiškiai įvardijamas keletą kartų, tačiau išsiskiria viena – Penktoji knyga - reguliuojanti paveldėjimo santykius, kurioje žodžio „sąžiningumas“ nėra. Tiesa, CK 5.36 straipsnio, reglamentuojančio testamentą sąlygas, 2 dalyje nurodoma, kad „negalioja neteisėtos sąlygos ir sąlygos, prieštaraujančios visuomenės papročiams ar pažeidžiančios geros moralės reikalavimus“¹⁴⁵. Galima teigti, kad ir paminėtoje moralius testamentą santykius reglamentuojančioje nuostatoje įtvirtintas reikalavimas yra sąžiningumo principo išraiška, nes sąžiningumo turinys negali būti atsiejamas nuo visuomenės papročių ir geros moralės.

Ketvirta, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad papročių ir sąžiningumo principo terminai dažniausiai yra įtvirtinti greta vienas kito, tose pačiose Civilinio kodekso normose ir gali reikšti, kad sąžiningumo principas ir geri papročiai išreiškia skirtingus teisės šaltinius: 6.156 str. 6 d. - „Jeigu kai kurių sutarties sąlygų nereglamentuoja nei įstatymai, nei šalių susitarimai, tai jas ginčo atveju nustato teismas remdamasis papročiais, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijais“; 6.162 str. 2d. - „Kai šalys susitaria dėl visų esminių sutarties sąlygų, sutartis galioja, nors susitarimas dėl antraeilių sąlygų ir atidėtas. Kai šalys dėl antraeilių sutarties sąlygų nesusitaria, ginčas gali būti sprendžiamas teisme atsižvelgiant į sutarties pobūdį, dispozityviasias teisės normas, papročius, teisingumo, protingumo bei sąžiningumo kriterijus.“; 6.193 str.1 d. ir 5 d. - „Sutartys turi būti aiškinamos sąžiningai <...> Aiškinant sutartį, taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių tarpusavio santykių praktiką, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir papročius“¹⁴⁶. Toks teisinis reglamentavimas suponuoja prielaidą, kad aptariamo įstatymo leidėjai pripažino papročių ir sąžiningumo principo reikalavimų tarpusavio ryšį. Pripažįstant tokį ryšį krenta į akis tai, kad CK pirmosios knygos 4 str. 2 d. nurodyta, kad „papročiai

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Supra note 139.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ibid.

netaikomi, jeigu jie prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms arba sąžiningumo, protingumo ar teisingumo principams¹⁴⁷. Šios normos prasmė rodo, jog sąžiningumo principui yra suteikta pirmenybė papročių atžvilgiu. Taigi geros valios reikalavimas yra viršesnis hierarchiniu požiūriu. Tai suponuoja mintį, jog Civilinio kodekso rengėjų nuomone, sąžiningumo principas ir papročiai turinio atžvilgiu priklauso skirtingoms loginėms klasėms, tarp kurių yra sankirtos santykis. Būtų galima pritarti tokiai nuomonei, jeigu papročius suprastume plačiąją prasme kaip galimai kenksmingus (evil customs) ir geruosius (good customs)¹⁴⁸. Tačiau kalbant apie paprotį kaip apie civilinės teisės šaltinį svarbu tai, kad reiktų remtis tik siaurąja jo samprata – gerais papročiais. Apie tai minima jau 2002m. (praėjus maždaug metams po sąžiningumo principo įtvirtinimo) R. Šimašiaus disertacijoje: „<...> tik naudojantis papročiais galima atskleisti, ką konkrečiu atveju reiškia plačiai naudojami teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijai bei daugelio konkrečių teisės normų prasmę.“¹⁴⁹ Taigi tarus, kad sąžiningumo principo turinys yra suponuotas būtent papročių, kurie atitinka visuotinės moralės reikalavimus, bylų atveju ar doktrinos lygyje sąžiningumo principas ir geri papročiai nelaikomi skirtingais teisės šaltiniais.

Penkta, nagrinėjant Lietuvos CK reikšminga atkreipti dėmesį į 1.137 str. 2 dalį, kurioje nurodyta, kad „įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų“¹⁵⁰. Lingvistiškai aiškinant šią teisės normą, akivaizdu, kad jungtuku „bei“ atibojama pagarba bendroms gyvenimo taisyklėms ir moralės principams nuo sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principų. Logiška būtų samprotauti, kad šie dalykai turėtų būti siejami, o ne atskirti.

Šešta, reiktų atkreipti dėmesį į LR CK 1.4 str. 1 dalį, kurioje numatoma, kad „įstatymų ar sutarčių nustatytais atvejais civiliniai santykiai reglamentuojami pagal papročius“. Remiantis šiuo straipsniu, atrodytų, kad paprotys yra atskiras teisės šaltinis, nesietinas su teisiniais principais ir taikomas tik atitinkamais atvejais.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Apie gerus ir kenksmingus papročius galima paskaityti iš Bederman D.J. *Custom as a Source of Law*. New York, Cambridge University Press, 2010. P. 42, 78, 102, 140. Prieiga internete (prisijungta 2012-10-15): http://books.google.lt/books?id=Ewh_7fbgdO0C&printsec=frontcover&dq=customs+in+law&hl=en&sa=X&ei=Gnt5UvO8KYm54wT5jYHYDA&redir_esc=y#v=onepage&q=morality&f=false

¹⁴⁹ Šimašius R., *Teisinis pliuralizmas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Teisės universitetas. Vilnius: 2002 P. 87.

Prieiga internete (prisijungta 2013-09-10)
http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Diseracija_Rem_galutine_2002071.pdf

¹⁵⁰ LR civilinis kodeksas. Supra note 139.

Apibendrinant geros valios reikalavimą LR Civilinio kodekso nuostatose pasakytina, kad Lietuvoje sąžiningumas, kaip civilinės teisės kategorija, įtvirtintas kaip universalus principas, laikomas imperatyvaus pobūdžio reikalavimu, kurio turinys neapibrėžtas: neaiški šio principo reikšmė. Be to, ženklų, kad geri papročiai nėra sąžiningumo principą determinuojantis šaltinis.

2.2. Geros valios principas LR CK komentare

LR CK komentare nurodoma, kad „sąžiningumas (bona fides) – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Sąžiningumas objektyviuoju požiūriu yra toks žmogaus elgesys, kuris yra atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Taigi sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t.y. taip, kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*.<...> objektyvus sąžiningumas yra protingumas ir teisingumas, t.y. šie du principai yra sąžiningumą papildantys kriterijai. Objektyviuoju požiūriu asmuo yra sąžiningas ar ne, nustatoma analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo **turėjo ką** nors žinoti, daryti ar nedaryti.“¹⁵¹ Pastebėtina, kad būtent tik tokia, paremta protingumo ir teisingumo kriterijais, geros valios principo nuostata yra įtvirtinta olandų civiliniame kodekse.¹⁵²

LR CK komentaro autoriai teigia, kad „subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje.“¹⁵³ Psichinis santykis su savo veiksmais ir jų pasekmėmis vadinamas sąžiningumu ar nesąžiningumu. LR CK komentare teigiama, kad subjektyvusis sąžiningumas „nustatomas analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo **galėjo** ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį, faktines bylos aplinkybes ir t.t. Kitaip tariant subjektyvusis

¹⁵¹ Mikelėnas, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Supra note 2. P. 77.

¹⁵² Olandijos CK sąžiningumo principo nuotatos: 6:2 str. 1 d. Prievolės šalys tarpusavio santykiuose turi veikti vadovaudamosi tuo, kas būtų laikoma *protinga ir teisinga*. 2 d. Taisyklės privalomos pagal sutartis, įstatymus ar kitus teisės aktus yra netaikomos tiek, kiek atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes tai prieštarautų *protingumo ir teisingumo* reikalavimams.; 6:248 str. 1 d. Sutartis leidžia reikalauti ne tik to, kas aiškiai užrašyta sutartyje, bet ir to, kas priklausytų pagal *protingumo ir teisingumo* reikalavimus.

¹⁵³ Mikelėnas, V. et al. Op. Cit.

sąžiningumas yra faktinis sąžiningumas.¹⁵⁴ Vis dėlto, svarbu suprasti, kad kalbant apie turtinius teisinius santykius tam tikrų teisinių veiksmų galiojimas neturėtų priklausyti nuo skirtingo juos atliekančių asmenų tikslų ar intencijų vertinimo: minėta psichologinio teisės gryninimo tendencija gali sukelti ir sunkumų, todėl asmens veiksmai turėtų galioti dėl to, kad buvo atlikti visi nustatyti formalumai, kad buvo imtasi visų įmanomų priemonių tikrajai padėčiai nustatyti. Būtent dėl to sąžiningumas nebėra vien tik moralinį atspalvį turinti sąvoka, ji veikiau grindžiama asmens žinojimu arba turėjimu žinoti tam tikrus faktus¹⁵⁵.

Kalbant apie subjektyvųjį ir objektyvųjį sąžiningumą LR CK komentare teigiama, kad siekiant nustatyti, ar asmuo laikytinas sąžiningu, būtina vadovautis abiem (subjektyviuoju ir objektyviuoju) kriterijais, t.y. subjektas bus sąžiningas tik jeigu jis nežinojo ir negalėjo žinoti tam tikrų aplinkybių, kitaip tariant, privalu nustatyti, ar asmuo tinkamai įvykdė savo pareigą išsiaiškinti tam tikras aplinkybes¹⁵⁶. Tokią jungtį patvirtina ir atskiros LR CK normos, kuriose vartojamos konstrukcijos „žinojo ar turėjo žinoti“¹⁵⁷ bei „nežinojo ir negalėjo žinoti“¹⁵⁸. Taigi LR CK komentare sąžiningumas, kaip civilinės teisės principas, skiriamas subjektyviaja ir objektyviaja prasmėmis. Šių dviejų prasmių samplaika turėtų būti remiamasi teismuose nagrinėjant bylas.

¹⁵⁴ Mikelėnas, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Op. cit. P. 77.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Pavyzdžiai LR CK: 1.28 str. 3. Susitarimu pasirinkta taikytina teisė gali būti panaudota prieš trečiuosius asmenis tik tuo atveju, jeigu tretieji asmenys šį faktą *žinojo ar turėjo žinoti*; 1.81 str. 2. Jeigu sandoris negalioja dėl šio straipsnio 1 dalyje numatytų priežasčių, šio kodekso 1.80 straipsnio 2 dalyje numatytos taisyklės netaikomos, kai abi šalys žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei.; 1.82 str. 1. Sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. *žinojo ar turėjo žinoti*, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams.; 1.89 str. 2. Jeigu šio straipsnio 1 dalyje nurodytas sandoris pripažįstamas negaliojančiu, tai, be šio kodekso 1.80 straipsnio 2 dalyje numatytų pasekmių šaliai, kuri sandorio sudarymo metu negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, tos šalies turėtas išlaidas, taip pat jos turto netekimą ar sužalojimą atlygina antroji šalis, jeigu ši antroji šalis *žinojo ar turėjo žinoti*, kad su ja sandorį sudaręs asmuo buvo tokios būsenos.; 2.135 str. 1. Jeigu atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą *žinojo ar turėjo žinoti*.; 6.235 str. 1. Iš kito asmens vardu ir interesais sudaryto sandorio atsirandančios pareigos pereina asmeniui, kurio vardu ir interesais sandoris buvo sudarytas, jeigu šis asmuo tą sandorį patvirtina, o kita sandorio šalis tokiam pareigų perėjimui neprieštarauja arba sudarydama sandorį *žinojo ar turėjo žinoti*, kad sandoris sudaromas kito asmens vardu ir interesais.

¹⁵⁸ LR CK 6.962 str. 2. Patikėtiniui privalo būti pranešta, kad jam perduodamas patikėjimo teise turtas yra įkeistas. Jeigu patikėtinis apie turto įkeitimą *nežinojo ar negalėjo žinoti*, jis turi teisę reikalauti nutraukti turto patikėjimo sutartį ir sumokėti jam priklausančią atlyginimą bei atlyginti nuostolius.

Lietuvos teismų praktikoje, kaip ir LR CK komentare, sąžiningumo principas suvokiamas dviem prasmėmis: objektyviaja ir subjektyviaja. Lietuvos kasacinis teismas yra nurodęs, kad „sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. *Objektyviuoju* požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip žmogaus elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas ir atidus elgesys. *Subjektyviuoju* požiūriu sąžiningumas nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į asmens amžių, išsimokslinimą, patirtį, faktines bylos aplinkybes. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus. Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia.¹⁵⁹

Apibendrinant sakytina, kad LR CK komentare sąžiningumo principas aiškinamas per objektyvaus ir subjektyvaus kriterijaus prizmę. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas atitinka protingumo ir teisingumo suponuojamus reikalavimus. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas įvardijamas kaip asmens psichinis santykis su tam tikra situacija, atsižvelgiant į subjekto individualias savybes, į tai ką asmuo konkrečioje situacijoje galėjo žinoti ar daryti pagal jo individualius gebėjimus. LR CK komentaro autorių nuomone, nagrinėjanti ginčą institucija privalo taikyti abu šiuos kriterijus priimdama sprendimą.

2.3. Sąžiningumo principas teismų praktikoje

2.3.1. Sąžiningumo principo taikymo problema

Apžvelgiant Lietuvos teismų praktiką paminėtini keli dalykai. Pirma, kad sąžiningumo principas teismų sprendimuose yra minimas dažnai, tačiau pati jo samprata atsižvelgus į aplinkybes tam tikros situacijos atveju aiškinama retai arba visai neaiškinama,

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 rugsėjo 21d. nutartis civilinėje byloje UAB Daisruna ir Ko v. BUAB "Vikata ir Ko", bylos nr. 3k-3-361/2009.

dažnai tik paminimas pats principas, teisiškai neargumentuojama, kodėl tuo atveju reikia taikyti geros valios principą, kaip konkrečiu atveju jis turėtų būti suvokiamas ir interpretuojamas¹⁶⁰.

Antra, atkreiptinas dėmesys, kad įprastai turėtų būti taikoma konkreti teisės norma atitinkanti konkrečius santykius ir, jeigu kodekso normos nereglamentuoja šių santykių, tik tada remiamasi principais. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai tokios taisyklės nesilaikyta. Tai įrodo konkretus pavyzdys, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) sprenddamas bylą AB „Palangos linas“ v. UAB „Gejag“ nesirėmė LR CK 6.64 str. 2 dalimi, kuri nustato, kad teismas gali atleisti skolininką nuo prievolės įvykdymo, jeigu prievolę pažeidžia pats kreditorius. Aptariamam atveju teismas atleido atsakovą nuo prievolės įvykdymo motyvuodamas tuo, kad ieškovas nevykdė sutartinių įsipareigojimų, pažeidė savo kaip kreditoriaus pareigas ir dėl to buvo pažeisti teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principai.¹⁶¹ Nepaneigta tai, kad ir vienu, ir kitu motyvavimo atveju civilinio santykio šalims kyla tokie patys teisiniai padariniai, tačiau tai negalėtų būti pakankamai svarus pagrindas, pateisinantis tokią teismų praktiką.

2.3.2. Sąžiningumo principo aiškinimas

Lietuvos teismų praktikoje sąžiningumas pabrėžiamas, akcentuojant šio principo taikymą visose skirtingose civilinių teisinių santykių stadijose: „pagal sutarčių teisės institutą kiekviena sutarties šalis visada privalo elgtis sąžiningai (CK 6.158 str. 1 d.).

¹⁶⁰ Tokių sprendimų pavyzdžiais galėtų būti šios bylos: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko individuali įmonė, 2004 m. birželio 9 d. bylos nr.: 3K-3-369/2004, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Norvilos įmonė v. 595 GNSB ir kt., 2004 m. spalio 13 d. bylos nr.: 3K-3-545/2004, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Nacionalinė žemės tarnyba prie žemės ūkio ministerijos v. Vilniaus apskrities viršininko administracija 2009 m. gruodžio 4d. bylos nr.: 3K-3-570/2009, Šiaulių apygardos teismo civilinė byla UAB „Eugenija“ v. A. R., 2013m. lapkričio 4 d. bylos nr.: 2S-878-124/2013, Vilniaus apygardos teismo civilinė byla E. X. v. T. G., L. P. ir S. Ž., 2013 m. spalio 25d. nutartis nr.: k 2S-1609-560/2013, Kaišiadorių apylinkės teismo civilinė byla A. D. v. N. A., 2013m. rugpjūčio 16d. nutartis nr.: N2-829-548/2013, Kauno apylinkės teismo civilinė byla V.T. v. UAB „Comtech ir Co“ direktorius V. Š., 2013 m. rugpjūčio 28 d. nutartis nr.: 2-15066-945/2013, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje R. S. v. L. L. K., 2013 rugpjūčio 30 d. bylos nr.: 3K-3-443/2013.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje AB „Palangos linas“ v. UAB „Gejag“ 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis nr. : 3K-3-414/2004

Sąžiningas elgesys turi būti tiek ikisutartiniuose santykiuose (CK 6.163 straipsnis), tiek sudarant sutartį (CK 6.162 str.), tiek aiškinant jos turinį (CK 6.193 str.), tiek ją vykdančią (CK 6.200 str.), tiek taikant restituciją (CK 6.222 str.)¹⁶² Be to, nurodoma, kad principas taikomas ir po sutartinių santykių pabaigos: „sąžiningumo reikalavimas, kaip fundamentalus civilinės teisės ir konkrečiai – sutarčių teisės principas (CK 6.158 straipsnis, 6.200 straipsnio 1 dalis), saisto lizingo sutarties šalis ne tik sutarties sudarymo ar vykdymo metu, bet ir po sutarties nutraukimo, nes nuostolių dėl sutarties nutraukimo atsiradimas ir jų dydis gali priklausyti ne tik nuo objektyvių aplinkybių, kurių šalys negali pakeisti, bet ir nuo jų sąžiningo elgesio viena kitos teisių ir pareigų atžvilgiu“¹⁶³ Tokia teismų praktika suponuoja mintį, kad subjektus net ir pasibaigus sutartiniais santykiams sieja tarpusavio priklausomumo ryšys. Tokiu atveju sąžiningumo reikalavimas taip pat išlieka ir todėl buvusios sutarties šalis geros valios principas įpareigoja siekti apskritai išvengti ar sumažinti sutarties nutraukimo nuostolius. LAT išaiškinta, „kad bendradarbiavimo pareiga, sprendžiant dėl nuostolių atlyginimo kitai sutarties šaliai, reikšminga įvertinant tai, ar nuostolių patyrusi šalis neprisidėjo savo veiksmais ar neveikimu prie jų atsiradimo ir (ar) padidėjimo, o nepakankamas kreditoriaus bendradarbiavimas yra pagrindas jo kaltei konstatuoti, kai tarp kreditoriaus nepakankamo bendradarbiavimo ir atsiradusios žalos egzistuoja priežastinis ryšys.“¹⁶⁴ Toks sąžiningumo principo aiškinimas ir taikymas atitinka savo esmę turinio prasme pagal užsienio šalių praktiką, todėl turėtų būti vertinamas kaip tinkama geros valios doktrinos interpretacija ir jos pritaikymas.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad įtvirtinus imperatyvų sąžiningumo principo reikalavimą Civiliniame kodekse, šis teismų praktikoje iš pradžių buvo taikytas labiau kaip subjektyvus individualaus asmens vertinimo kriterijus: „pirmosios instancijos teismas, vertindamas suinteresuotų asmenų elgesį, pagrįstai taikė ne vidutinius, o *individualius sąžiningo*, atidaus ir rūpestingo asmens elgesio standartus.“¹⁶⁵; „vertinant pareiškėjo elgesį, būtina atsižvelgti į tai, ar jis buvo pakankamai atidus, sąžiningas ar, priešingai, savo teises įgyvendino nerūpestingai, aplaidžiai. Šia prasme kiekvienam konkrečiam atvejui taikytini ne

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2008.; Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-291/2012.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje nr.: 3K-3-367/2013.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Baltijos investicijos“ v. M. B. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-96/2011.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje nr.: 3K-3-91/2011.

vidutiniai, o individualūs sąžiningo, atidaus bei rūpestingo asmens elgesio standartai.“¹⁶⁶. Naujausiuose LAT sprendimuose pabrėžtinai objektyvusis geros valios reikalavimo aspektas, pažymint šio principo atitiktį protingumo ir teisingumo kriterijus atitinkantį elgesį: „sąžiningumą išreiškiantis teisės principas *bona fides* reiškia objektyvųjį sąžiningą elgesį, apibūdinantį tai, kad prievolės šalys tarpusavio santykiuose turi veikti vykdydamos sutartines prievolės vadovaudamosi tuo, kas laikoma protinga ir teisinga. Protingumas reiškia asmens apdairų, rūpestingą, atidų, teisingą ir sąžiningą elgesį – taip, kaip elgtųsi *bonus pater familias*. Teisingumas reiškia protingą skirtingų interesų pusiausvyrą, būtinybę atsižvelgti ne tik į kreditoriaus, bet ir į skolininko pagrįstus interesus.“¹⁶⁷ Sąžiningumo principo aiškinimas per objektyviojo kriterijaus prizmę, remiantis protingumo ir teisingumo kriterijais, priartėja prie jo sampratos tiek tarptautiniu lygmeniu (pavyzdžiui, UNIDROIT, PECL), tiek atskirų valstybių civilinėje teisėje, be to, yra įtvirtintas ir Naujajame Olandijos CK.

Atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes LAT sąžiningumas aiškinamas detaliau: „protingu ir apdairiu, t. y. (objektyviai – aut. past.) sąžiningu, laikomas tas įgijėjas, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar sandorį ketinantis sudaryti asmuo neturi kreditorių, ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai. Tokie duomenys gali būti gaunami iš pokalbio su turta parduodančiu asmeniu arba jo atstovu, iš registrų, kitų šaltinių (oficialių ar privačių).“¹⁶⁸ Teismai pabrėžia, jog svarbu įvertinti, ar sandorio sudarymu objektyviai nebus pažeistos kreditoriaus teisės. To priežastis, kad sudarant sandorį turto įgijėjas yra suinteresuotas neturėti sunkumų dėl įgyjamo turto, siekia apsisaugoti, kad šis nebūtų išreikalaujamas. Taigi turto įgijėjas privalo būti suinteresuotas civilinių teisinių santykių stabilumu. Turtinių teisinių santykių subjektas elgdamasis apdairiai, prieš sudarydamas sutartį turi pasidomėti, ar patikima kita sandorio šalis, ar ji elgiasi sąžiningai. Iš būsimos sandorio šalies pagrįsta reikalauti paaiškinimo ir kitų duomenų, ar ji neturi kreditorių, kurių interesams gali būti padaryta žalos sandorio sudarymu. Taigi suponuojamas reikalavimas turto įgijėjui pagal sandorį domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, kiek normaliai reikia sandoriui sudaryti, nepažeidžiant įstatymų. Pažymėtina, kad toks elgesys teismų

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis, bylos Nr. 3K-3-46/2006; Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2007 m. kovo 30 d. nutartis, bylos Nr. 3K-3-126/2007;

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje nr. 3k-3-442/2013.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A. Pukelio individuali įmonė „Altana“, bylos Nr. 3K-3-168/2007.

praktikoje pripažįstamas įgijėjo pareiga¹⁶⁹. Atitinkamos pareigos, remiantis sąžiningumo principu, turėtų būti reikalaujama ir iš pardavėjo. Jis turėtų atskleisti visą reikiamą informaciją įgijėjui. Reikšminga pastebėti, kad geros valios principo aiškinimas turinio požiūriu užsienio teismų sprendimuose bei doktrinoje taip pat siejamas su įgijėjo pareiga domėtis kitos sandorio šalies padėtimi, todėl galima teigti, kad tokia Lietuvos teismų praktika atitinka bendrąjį, visuotinį dar iš romėnų teisės kilusio bona fides principo suvokimą.

Dar daugiau, LAT konkretizuodamas geros valios principo suponuotą objektyviai sąžiningo įgijėjo sampratą yra nurodęs, kad „turto pagal būsimą sandorį įgijėjui, siekiant nepažeisti galimo kreditoriaus interesų, reikia būti apdairiam tokia apimtimi: 1) protingomis priemonėmis išsiaiškinti, ar būsima sandorio šalis nėra skolininkė; 2) konkrečioje situacijoje įvertinti, ar sandoriu nebus pažeisti skolininko kreditoriaus interesai“.¹⁷⁰ Teismų praktikoje jau suformuluota teisės aiškinimo taisyklė, kad vertinant trečiojo asmens nesąžiningumą, kuris, palyginti su skolininko nesąžiningumu, gali būti ne taip aiškiai išreikštas, nereikalaujama, kad jo žinojimas būtų nukreiptas į konkretų kreditorių, užtenka, kad trečiasis asmuo žinotų, jog toks sandoris sukels ar sustiprins skolininko nemokumą.¹⁷¹ Tokiu aiškinimu teismuose remiantis sąžiningumo principu išplečiama trečiojo asmens teisinių pareigų apimtis ir teisinės atsakomybės sritis. Be to, keliose bylose suformuluota taisyklė, kad kilus ginčui dėl sudaryto arbitražinio susitarimo turinio teismas turi susitarimą išaiškinti ne tik pagal bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles, įtvirtintas CK 6.193 straipsnyje, ir suformuotą kasacinio teismo praktiką sutarčių aiškinimo klausimu (sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas reikšmingas aplinkybes), bet kartu sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu.¹⁷² Laikytina, kad tokiu būdu interpretuojant sąžiningumo principo reikalavimą užtikrinama civilinių teisinių santykių šalių interesų pusiausvyra.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. S. v. T. S., A. I. ir kt., bylos Nr. 3K-3-898/2002).

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K., bylos Nr. 3K-3-17/2006.

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. M. prieš bendra Lietuvos-Ukrainos įmonė UAB „Azovlitas“, bylos Nr. 3K-3-

Galima rasti daugiau sąžiningumo konkretizavimo atvejų remiantis atidumo ir rūpestingumo kriterijais. Antai, LAT išaiškino, kad įstatymuose įtvirtintos įvairios teisinės priemonės, grindžiamos sąžiningų sutartinio santykio dalyvių teisių apsaugos principu, nustatant *inter alia* ir tam tikrus rūpestingumo ir atidumo reikalavimus juose dalyvaujantiems asmenims. Pavyzdžiui, CK 6.44 straipsnyje nustatyta, kokiam asmeniui turi būti įvykdyta prievolė, kad toks vykdymas būtų pripažintas tinkamu (CK 6.123 straipsnis). Tačiau kartu sąžiningo skolininko interesais įstatymas taip pat reglamentuoja situaciją, kai skolininkas įvykdo prievolę tariamam kreditoriui, nustatydamas, kad kai prievolė įvykdoma asmeniui, kurį skolininkas dėl kreditoriaus kaltės pagrįstai ir sąžiningai laiko tikroju kreditoriumi, skolininkas atleidžiamas nuo prievolės įvykdymo kreditoriui, jeigu įrodo, kad suklydo sąžiningai (CK 6.45 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje taip pat įtvirtinta sąžiningo skolininko teisės ginanti taisyklė, kad kai apie reikalavimo perleidimą skolininkui nepranešta, laikoma, kad prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui yra tinkamas (CK 6.106 straipsnio 1 dalis). Nors CK 6.106 straipsnis tiesiogiai netaikomas dėl perėjimo būdo prigimties (pradinis kreditorius yra miręs), tačiau į šioje normoje išreikštus įstatymo leidėjo tikslus ginti sąžiningą skolininką, siejant jo prievolės pabaigą su pranešimu apie teisių perleidimą, turi būti atsižvelgiama aiškinant ir nagrinėjamiems santykiams taikant CK 6.45 straipsnį. Pranešdamas apie kreditoriaus pasikeitimą naujas kreditorius tokiu būdu informuoja skolininką apie tai, kokiam naujam asmeniui šis turi atlikti įvykdymą. Savo ruožtu skolininkas turi teisę pareikalauti, kad naujas kreditorius pateiktų reikalavimo perleidimo įrodymą – reikalavimo perleidimo sutartį (CK 6.109 straipsnio 7 dalis). Atidus ir rūpestingas įpėdinis, siekdamas gauti tinkamą įvykdymą, turi informuoti nuomininką apie nuomotojo pasikeitimą bei pateikti jo, kaip teisių perėmėjo, įrodymus.¹⁷³

Apibendrinant sakyтина, kad sąžiningumo principas Lietuvos kasacinio teismo praktikoje imtas vertinti ne kaip subjektyvus ir objektyvus kriterijus kartu, bet labiau orientuojamasi į jo objektyvųjį pobūdį. Civilinio santykis vertinamas atsižvelgus į tam tikros situacijos konkrečias aplinkybes. Tokiu būdu Lietuvoje atliekamas sąžiningumo principo

201/2008; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Miaras“ prieš A. Daujoto II „Aldaujana“, bylos Nr. 3K-7-409/2010; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2012 m. birželio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Du meškiukai“ prieš UAB „Ūrus ir Ko“, bylos Nr. 3K-3-295/2012;

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje RAB „Kutter“ prieš Abipia Logistics, bylos Nr. 3K-7-181/2013

konkretizavimas, pagal kurį Vokietijos teisininkai sugrupavo tam tikrų kategorijų bylas (vok. - fallgruppen¹⁷⁴).

2.3.2.1. Sąžiningumo principo aiškinimas, remiantis tarptautiniais šaltiniais

Sąžiningumo reikalavimas LR CK kaip bendrasis civilinės teisės (LR CK 1.5 str.) ir kaip sutarčių teisės principas (LR CK 6.158 str.) yra įtvirtintas atsižvelgus į tarptautinius teisės aktus. Todėl atskleidžiant sąžiningumo principo turinį, nagrinėjant kiekvieną konkretų atvejį, vertinant bylos aplinkybes ir ginčo šalių elgesį turėtų būti vertinga atsižvelgti į minėtus teisės šaltinius. Lietuvos sutarčių teisėje geros valios reikalavimas išreiškiamas žodžių konstrukcija „sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika“ (LR CK 6.158 str.). Toks pat žodžių junginys vartojamas ir PECL (Europos sutarčių teisės principai) 1:201 str, UNIDROIT (patvirtintų tarptautinių komercinių sutarčių principai) 1.7 str. – kiekviena sutarties šalis privalo laikytis sąžiningumo ir sąžiningos praktikos reikalavimų¹⁷⁵. LAT praktikoje jau remiamasi šiais tarptautiniu mastu pripažįstamais Principais siekiant atskleisti sąžiningumo principo turinį konkrečiose situacijose, neatsižvelgiant į tai, kad šie Principai nėra privalomi teisės šaltiniai, kitaip sakant, įprastai turėtų būti taikomi tada, kai konkrečiai tai yra numaćiusios sutarties šalys.

Vienas tokios LAT praktikos pavyzdžių aiškina preliminaros sutarties institutą ikisutartinių santykių stadijoje: „Sutarties sudarymas paprastai prasideda derybomis, kurių metu šalys siekia suderinti tiek savo reikalavimus viena kitai, tiek galimas būsimos sutarties sąlygas. Šalims pradėjus derybas, tarp jų susiklostę santykiai vadinami ikisutartiniais. Pagrindinis civilinių santykių principas – sutarties laisvės principas – lemia, kad šalys, laisvai pradėjusios derybas, gali jas nutraukti. Jeigu derybas pradėjusios šalys nepasiekia susitarimo, tai jos už tai neatsako (CK 6.163 straipsnio 2 dalis).“¹⁷⁶ Vis dėlto, suprantama, kad

¹⁷⁴ Fallgruppen šiame darbe aptarta 1.2.1. poskyryje.

¹⁷⁵ Tarptautinių sutarčių teisės principai UNIDROIT

Prieiga internete:

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf>

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010.

subjektams, nors ir nepasiekus susitarimo, geros valios pareiga jų atžvilgiu išlieka, todėl teismas pasisakydamas dėl ikisutartinių santykių nurodo, kad „UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų (1994) 2.1.15 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad šalis, kuri veda derybas ar jas nutraukia nesąžiningai, atsako už kitos šalies patirtus nuostolius. CK 6.163 straipsnio 3 dalyje taip pat nustatyta, kad šalis, kuri derybų metu elgiasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius.“¹⁷⁷ Taigi nors šalis, remiantis sutarties laisvės principu, yra laisva pasirinkti sudaryti ar nesudaryti sutarties, derėtis dėl jos, tačiau nepaneigta tai, kad tokie veiksmai privalo atitikti sąžiningumo principo suponuotus reikalavimus. Konkretinant pastarąjį teiginį LAT praktikoje, remiantis tarptautiniais teisės aktais, išaiškinta, jog sąžiningumo principo turinys ikisutartiniuose santykiuose apima keletą svarbių pareigų: „pirma, šaliai draudžiama vesti derybas, jeigu ji apskritai neketina sudaryti sutarties; antra, nors ir nėra šalių pareigos sudaryti sutartį, tačiau sąžiningumas reikalauja, kad toli pažengusios derybos nebūtų nutrauktos be pakankamos priežasties. Draudimas nutraukti toli pažengusias derybas paaiškinamas tuo, kad tokiose derybose viena ar kita šalis jau turi visiškai pagrįstą pagrindą tikėtis, jog priešingos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis tikrai bus sudaryta.“¹⁷⁸ Nagrinėjant tokį aiškinimą svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sąžiningumas yra atskleidžiamas vartojant žodžių junginį „visiškai pagrįstas pagrindas tikėtis“. Toks Tarptautinių komercinių sutarčių teisės principuose nustatytas sąžiningumo principo reglamentavimas išreiškia šiame darbe akcentuojamą objektyvųjį šio principo pobūdį, atskleidžiamą per protingumo ir teisingumo kriterijus: „visiškai pagrįstas pagrindas“ teisiniuose santykiuose suponuoja atitinkamus subjekto poelgius, liudijančius apie protingumą, taip pat adekvačios jo elgsenos teisingumą.

Toliau toje pačioje LAT nutartyje, paremtoje tarptautiniu teisės aktų aiškinimu, nurodoma, į ką reikia atsižvelgti vertinant šalies veiksmus sąžiningumo aspektu, bei nurodomos teisinės pasekmės santykio šalims. Pabrėžiama tai, kad „LR CK 6.163 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šalis, kuri derybų metu elgiasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai nuostolius. Taigi ši CK norma nustato civilinę atsakomybę nuostolių atlyginimo forma už pagrįsto pasitikėjimo sugriovimą. Todėl net ir pripažinus, kad sutartis nebuvo sudaryta, būtina įvertinti derybas nutraukusios šalies elgesį sąžiningumo principo požiūriu ir atsakyti į klausimą, derybas be pakankamo pagrindo nutraukusi šalis savo elgesiu

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. R-e, 1994, p. 50–52 cituota pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005m. sausio 19d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2005.

sukūrė ar ne kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą ir įsitikinimą, jog sutartis tikrai bus sudaryta. Jeigu atsakymas į šį klausimą būtų teigiamas, tai nesąžininga šalis privalėtų kitai šaliai atlyginti nuostolius, kuriuos sudaro derybų metu turėtos išlaidos bei prarastos galimybės pinigine vertė.¹⁷⁹ Kitoje nutartyje aiškinant sąžiningumą ikisutartiniuose teisiniuose santykiuose sukonkretinama, kad „nukentėjusiai sąžiningai šaliai gali būti atlyginamos ne tik derybų išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), bet ir negautos pajamos, kurias asmuo (šalis) būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (CK 6.249 straipsnis). Sprendžiant dėl nukentėjusios ikisutartinių santykių šalies teisės reikalauti piniginio atlyginimo už prarastą galimybę, esminę reikšmę turi šalies, atsisakiusios sudaryti pagrindinę sutartį, veiksmai sąžiningumo požiūriu.<...> Apskritai sprendžiant klausimą dėl prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo turi būti įvertintas ir nukentėjusios šalies elgesys. Jeigu nuostolius prašanti atlyginti šalis pati elgėsi nesąžiningai ir savo veiksmais prisidėjo prie nuostolių atsiradimo ar jų padidėjimo, tai kitos šalies atsakomybė dėl prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo gali būti sumažinta arba ši šalis gali būti visiškai atleista nuo pareigos atlyginti nuostolius. Taigi turi būti nustatyti kaltė bei priežastinis ryšys tarp atsakingo asmens veiksmų ir tokių veiksmų padarinių. Kartu turi būti įvertinti ir nuostolius patiriančio asmens veiksmai, t. y. jo atidumas, rūpestingumas, galėjimas numatyti galimus padarinius, jei nebūtų sudaryta pagrindinė sutartis, ir kt. <...> Savo ruožtu reikalavimas dėl prarastos galimybės piniginės vertės atlyginimo turi būti pagrįstas realiomis, neišvengiamomis ir įrodytomis, o ne tikėtinomis pajamomis ar išlaidomis. Tai reiškia, kad sąžiningos preliminariosios sutarties šalies praradimai dėl prarastos galimybės nėra preziumuojami; asmuo, teigiantis patyręs tokių praradimų, turi juos įrodyti (CPK 178 straipsnis).“¹⁸⁰ Apibendrinant sakytina, kad sąžiningo principas priimant sprendimus Lietuvos teismuose turtinių santykių ginčų atvejais atlieka reikšmingą vaidmenį, lemia teisines pasekmes. Todėl nagrinėjant sudėtingus atvejus remimasis sąžiningumo principo ištakomis laikytinai tarptautiniais teisės aktais Lietuvos teismų praktikoje yra teigiamai vertintinas ir sektinas pavyzdys..

Be to, pasakytina, kad iš pradžių įtvirtinus imperatyvų sąžiningumo principo reikalavimą, Lietuvos kasacinis teismas perkėlė šio principo interpretaciją iš LR CK komentaro, tačiau praktikoje ja remiamasi vis rečiau, pradėta remtis tarptautinių teisės aktų aiškinimais. Atlikus LAT nutarčių, susijusių su geros valios principu, analizę galima teigti,

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010.

kad laikui bėgant suformuluota tokia nuostata - teisiniuose santykiuose sąžiningumas laikytinas objektyviu standartu, nustatomu atsižvelgiant į tai kas būtų laikoma protinga ir teisinga pagal tam tikros situacijos aplinkybes. Tokiu būdu Lietuvos geros valios principo samprata priartinama prie tarptautiniu mastu pripažįstamos jo paskirties.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Sąžiningumo principas, kurio ištakos sietinos su romėnų teise, yra privatinės teisės fundamentas. Daugelis civilinių kodeksų paremti šia geros valios nuostata. Nepaisant to, kad ne visose teisės šeimose geros valios doktrina oficialiai pripažįstama, šios doktrinos įtaka civilinei teisei visose šalyse yra akivaizdi ir neginčytina.

2. Sąžiningumo principo taikymas labiau pabrėžiamas kontinentinės teisės šeimos valstybėse: jose kodekso normų nuostatos ne tik tiesiogiai įtvirtina šį principą, bet iš esmės juo paremti visi civilinės teisės institutai. Sąžiningumo pareiga kontinentinės teisės valstybėse pripažįstama visose sutartinių santykių stadijose. Tik sutarties vykdymo stadijoje pripažįstama bendrosios teisės valstybėse (jų nacionalinėje teisėje pagrindinis teisės šaltinis yra teismų precedentai – teismai ir taip kuria bei plėtoja teisę dėl ko sąžiningumo principo doktrinos pripažinti ta apimtimi, kokią šiam principui priskiria kontinentinės teisės valstybės, nėra poreikio). Globalizacijos procesai, tarptautinių teisės aktų įtaka suponuoja geros valios reikalavimą ikisutartiniuose santykiuose ir bendrosios teisės valstybėse.

3. Sąžiningumo principas yra tas teisinis mechanizmas, kuris leidžia teisei išlikti dinamiška, neatsilikti nuo gyvenimo realiųjų, tačiau vertinamosios normos oficialus įtvirtinimas kodifikuotose teisės aktuose lemia, jog teismai gali netinkamai naudotis neapibrėžta diskrecijos teise. Tokiu būdu suponuojama teismo šališko sprendimo galimybė.

4. Valstybėse, kuriose sąžiningumo sampratą atskleidžia teismai, jų sprendimai turėtų būti išsamiai ir aiškiai motyvuoti parodant, kodėl konkrečiu atveju faktinę situaciją reikia spręsti būtent taip ir kodėl atitinkamas sprendimas turėtų būti laikomas teisingu atsižvelgiant paprotinį sąžiningumo principo pobūdį.

5. Užsienio šalių teisinėse doktrinos sąžiningumo principui suteikiama objektyvi prasmė, kurią lemia visuotinės moralės kriterijai. Sąžiningumo principas atitinka konkrečios bendruomenės tam tikroje teritorijoje įprastus geros praktikos santykių modelius, kurie paremti visuotinai priimtais standartais besiklostančiais pagal ekonominio bendradarbiavimo ar socialinių santykių tipų bei papročių reikalavimus.

6. Sąžiningumas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra įtvirtintas kaip universalus principas. Šis principas civiliniuose santykiuose laikytinas imperatyvaus pobūdžio reikalavimu, tačiau jo turinys kodekso normose neapibrėžtas. Dėl šios priežasties yra neaiški geros valios principo turinio teisinė prasmė. Be to, Civilinio kodekso nuostatų prasme geri papročiai nėra sąžiningumą determinuojantis šaltinis.

7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare sąžiningumas, kaip civilinės teisės principas, skiriamas subjektyviaja ir objektyviaja prasmėmis ir reikalaujama remtis šių dviejų prasių samplaika. Toks sąžiningumo principo aiškinimas, remiantis jų bendrąja prasme neatitinka šio principo aiškinimo užsienio valstybių civilinėje teisėje ar tarptautiniuose teisės aktuose. Todėl Lietuvoje įtvirtinus geros valios principą, kaip imperatyvų reikalavimą, esant neaiškiam doktriniam aiškinimui ir neapibrėžtumui teisės aktuose, susiduriama su šio principo praktinio taikymo problemomis.

8. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teisėje sąžiningumo principas įtvirtintas gana neseniai, rekomenduotina, taikant šį principą, remtis užsienio šalių doktrinomis ir praktine patirtimi bei tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių sąžiningumą, aiškinimais.

9. Taip pat siūlytina Lietuvos teismų sprendimus, kuriuose taikomas sąžiningumo principas, laikui bėgant grupuoti į tam tikrų kategorijų bylas. Šiuo atveju tikslinga pasiremti Vokietijos civilinės teisės pavyzdžiu – remiantis teismų praktika išplėtoti ne tik sąžiningumo principo sampratą, bet ir jo taikymo metodiką, doktrinoje numatyti konkrečius principo taikymo atvejus. Tokiu būdu būtų sumažinta teismo šališko sprendimo galimybė, nustatomos tam tikros sąžiningumo principo taikymo ribos.

10. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš pradžių, įtvirtinus sąžiningumo principą Civiliniame kodekse, perkėle šio principo aiškinimą iš Civilinio kodekso komentaro, kuriame sąžiningumo principas skirstomas į subjektyviają ir objektyviają prasmes. Laikui bėgant išryškėjo tendencija tokiu aiškinimu nesiremti. Teismai suformulavo nuostatą, kad teisiniuose santykiuose sąžiningumo principas laikytinas objektyviu standartu pagal konkrečių aplinkybių visumą, tam tikrą situaciją. Tokiu būdu sąžiningumo principo samprata priartinama prie tarptautiniu mastu pripažįstamos šio principo paskirties.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla. 1993.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
3. Vokietijos Civilinis Kodeksas
Prieiga internete <http://www.iuscomp.org/gla/index.html>. Prisijungta 2012-11-10.
4. Olandijos civilinis kodeksas
Prieiga internete www.win.tue.nl/~aeb/jura/Burgerlijk_Recht/Burgerlijk_wetboek.
Prisijungta 2013-10-18
5. Prancūzijos civilinis kodeksas
Prieiga internete
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#Section%20I%20-%20General%20Prov. Prisijungta 2012-11-10.
6. Kvebeko civilinis kodeksas. Prieiga internete http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/CCQ_1991/CCQ1991_A.html. Prisijungta 2013 – 10- 26.
7. Bendrasis Jungtinių Amerikos valstijų komercinis kodeksas
Prieiga internete <http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>. Prisijungta 2012-11-12.
8. Justiniano kodifikacija
Prieiga internete <http://www.constitution.org/sps/sps05.htm>; Prisijungta 2013-10-12.

Tarptautiniai dokumentai

9. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai. Roma: International Institute for the Unification of Private Law. 2010.
Prieiga internete

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversion/principles2010-e.pdf>. Prisijungta 2013 -09- 20.

10. PECL Europos sutarčių teisės principai. Commission on European Contract law. 2006. Prieiga internete

http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/Skabelon/pecl_engelsk.htm. Prisijungta 2013 – 09-13.

11. The Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1994 (Statutory Instruments number 3159 of 1994). Prieiga internete

http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:71993L0013:EN:NOT#FIELD_UK. Prisijungta 2012–10-09.

12. Consumer Protection: the Unfair terms in Consumer Contracts Regulations 1999 (Statutory instruments, 22/07/1999, No 2083. SG(99)A/11410) . Prieiga internete

http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:71993L0013:EN:NOT#FIELD_UK. Prisijungta 2012–10-09.

Specialioji literatūra

13. Arlauskas S. Šiuolaikinės teisės filosofija, Vilnius: Charibdė, 2011.

14. Atiyah, P. S. The Rise and Fall of Freedom of Contract. Oxford: Clarendon Press, 1979.

15. Balaišis, V. Lietuvių – vokiečių kalbų žodynas. Vilnius: Žara. 2004.

16. Bederman D.J. Custom as a Source of Law. New York, Cambridge University Press, 2010. P. 42, 78, 102, 140. Prieiga internete (prisijungta 2012-10-15):

http://books.google.lt/books?id=Ewh_7fbgdO0C&printsec=frontcover&dq=customs+in+law&hl=en&sa=X&ei=Gnt5UvO8KYm54wT5jYHYDA&redir_esc=y#v=onepage&q=morality&f=false

17. Benn, S.I., Peters, R.S., Social Principles and the Democratic State, London: Cox& Wyman; Abingdon: Routledge; New York: Routledge, 2010.

18. Bonell, M. J., International restatement of contract law. Irvington: Transnational Juris publications, 1994.

19. Breton, A., Des effets civils de la bonne foi, Revue critique de legislation et de jurisprudence. Paris: L.G.D.J., 1926.

20. Burkert, M., Der Einfluss von Treu und Glauben bei der Vertragsabwicklung, Münster, 1967. P.
21. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Skaityta 2013 – 10 – 28 iš <http://dz.lki.lt/>
22. Dambrauskaitė, A., Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija. Vilnius: Justitia, 2009.
23. Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas, Vilnius, Alma litera, 1999. P. 435
24. Drazdauskas S., Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
25. Farnsworth, A., The Concept of Good Faith in American Law. Roma: Centro di studi e ricerche di diritto comparato straniero, Saggi, conferenze e seminari. Skaityta 2012 -12-10 iš <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/farnsworth3.html>
26. Garner, B. A., et al. Black's Law Dictionary. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004.
27. Hartkamp A. S. Judicial Discretion under the New Civil Code of the Netherlands.
28. Hartkamp, A. S. et al. Towards a European Civil Code. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004.
29. Hartkamp, A. S. International Unification and National Codification (and Recodification) of Civil Law: the Dutch Experience. 1996.
30. Hartkamp, A.S. et. Al. Contract Law In The Netherlands. The Netherlands: Kluwer Law International. 2011.
http://books.google.lt/books?id=tGDtJamtq2cC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
31. Hesselink M. V. Towards a European Civil Code, Kluwer Law International, Third fully Revised and Expanded edition, 2004 .
32. Hesselink M. W. Towards a European Civil Code, Kluwer Law International, Fourth Revised and Expanded Edition, 2011.
33. Hesselink, M. W. The New European Private Law. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2002.
34. Jonaitis, M. Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
35. K. Zweigert, K.; Kotz, H., Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.

36. Kaufmann; Hassemer; Neumann; (Hrsg) Einfuhrung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart. C. F. Muuler Verlag, Heidelberg. S.
 37. Keinys, S. et al. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.
 38. Kotz, H., Taking Civil Codes Less Seriously// The Modern Law Review. 1987 January, vol. 50.
 39. Križinauskas, J., Smagurauskas S., Vokiečių – lietuvių kalbų žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
 40. Lietuvių – anglų kalbų žodynas, Vilnius, Žodynas, 2003 P.631
 41. Lietuvių kalbos žodynas. Skaityta 2013 -10-28 iš www.lkz.lt
 42. McCamus, J.The Law of Contracts .Toronto: Irwin Law, 2005.
 43. Melnikienė, D. Naujas prancūzų – lietuvių ir lietuvių - prancūzų kalbų žodynas. Vilnius: Žara. 2001.
 44. Mikelėnas, V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija.
 45. Mikelėnas, V.; Vileita, A.; Taminskas. A., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
 46. Mousourakis, G., The Historical and Institutional Context of Roman Law (Laws of the nations series). Great Britain: MPG Books Ltd 2003.
 47. Musy, M.A. Good Faith Principle in Contract Law and the Precontractual duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures. December 2000. skaityta 2012-11-14 iš <http://www.bepress.com/gj/vol7/iss1/art3>
 48. O’Byrne,S. K., The Implied Term of Good Faith and Fair Dealing: Recent Developments, 2007-P. 198 prieiga internete (prisijungta 2012-10-18) http://www.cba.org/cba/newsletters/pdf/04-08_addendum_obyrne.pdf
 49. Piesarskas, B. *Anglų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma Littera, 2007. Prieiga internete www.cnr.it/CRDCS/hartkamp.htm. (prisijungta 2013-10-18)
- Prieiga internete:
- <http://books.google.lt/books?id=nRUu63U5iu0C&printsec=frontcover&dq=social+principles+and+the+democratic+state&hl=en&sa=X&ei=MHmbUsXoPOfQ7AbM-oBg&ved=0CDAQ6AEwAA#v=onepage&q=social%20principles%20and%20the%20democratic%20state&f=false>; Prisijungta 2013 – 09- 15.

50. Schulze, R., et.al., Nomos Kommentar. Bürgerliches Gesetzbuch. (Vokietijos civilinio kodeksas komentaras) 2009.
51. Šimašius R., Teisinis pliuralizmas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Teisės universitetas. Vilnius: 2002.
- Prieiga internete
[http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Diseracija_Rem_galutine_2002071.pdf](http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Diseracija_Rem_galutine_2002071.pdf;);
Prisijungta 2013-09-10.

Vilnius: Justitia, 1996.

52. Waddams, S., Comments on Welfarism and Contract Law. Dartmouth: Ashgate, 1994. P
53. Zimmerman R., Whittaker S. Good Faith in European Contract Law. Cambridge University Press, 2000.

Periodinė literatūra

54. Balčikonis R., Sąžiningumo principas sutarčių teisėje, Vilnius: Jurisprudencija, , t. 41(33). 2003.
55. Bublienė, D., Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. Vilnius: Jurisprudencija. Mokslo darbai 9(99) 2007.
56. Drazdauskas S. Sąžiningumo principas Lietuvos sutarčių teisėje. Teisė, 2007 (65)

Lietuvos teismų praktika

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 rugsėjo 21d. nutartis civilinėje byloje UAB Daisruna ir Ko v. BUAB "Vikata ir Ko", bylos nr. 3k-3-361/2009.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje AB „Palangos linas“ v. UAB „Gejag“ 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis nr. : 3K–3–414/2004.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 25d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-505/2008.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko individuali įmonė, 2004 m. birželio 9 d. bylos nr.: 3K-3-369/2004.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugpjūčio mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-291/2012.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013m. birželio 27d. nutartis civilinėje byloje nr.: 3K-3-367/2013.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Baltijos investicijos“ v. M. B. ir kt., bylos Nr. 3K-3-96/2011.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje 2011 m. kovo 7d. nutartis civilinėje byloje nr.: 3K-3-91/2011.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis, bylos Nr. 3K-3-46/2006.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2007 m kovo 30 d. nutartis, pbylos Nr. 3K-3-126/2007.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 lapkričio 18d. nutartis civilinėje byloje nr. 3k-3-442/2013.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A. Pukelio individuali įmonė „Altana“, bylos Nr. 3K-3-168/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. S. v. T. S., A. I. ir kt., bylos Nr. 3K-3-898/2002.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K., bylos Nr. 3K-3-17/2006.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. M. prieš bendra Lietuvos-Ukrainos įmonė UAB „Azovlitas“, bylos Nr. 3K-3-201/2008.

72. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Miaras“ prieš A. Daujoto IĮ „Aldaujana“, bylos Nr. 3K-7-409/2010.
73. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2012 m. birželio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Du meškiukai“ prieš UAB „Ūrus ir Ko“, bylos Nr. 3K-3-295/2012.
74. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Norvilos įmonė v. 595 GNSB ir kt., 2004 m. spalio 13 d. bylos nr.: 3K-3-545/2004.
75. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje Nacionalinė žemės tarnyba prie žemės ūkio ministerijos v. Vilniaus apskrities viršininko administracija 2009 m. gruodžio 4d. bylos nr.: 3K-3-570/2009.
76. Šiaulių apygardos teismo civilinė byla UAB „Eugenija“ v. A. R., 2013m. lapkričio 4 d. bylos nr.: 2S-878-124/2013.
77. Vilniaus Apygardos teismo civilinė byla E. X. v. T. G., L. P. ir S. Ž, 2013 m. spalio 25d. nutartis nr.: k 2S-1609-560/2013.
78. Kaišiadorių apylinkės teismo civilinė byla A. D. v. N. A, 2013m. rugpjūčio 16d. nutartis nr.: N2-829-548/2013.
79. Kauno apylinkės teismo civilinė byla V.T. v. UAB „Comtech ir Co“ direktorius V. Š, 2013 m. rugpjūčio 28 d. nutartis nr.: 2-15066-945/2013.
80. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis byloje R. S. v. L. L. K, 2013 rugpjūčio 30 d. bylos nr.: 3K-3-443/2013.
81. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje RAB “Kutter“ prieš Abipia Logistics, bylos Nr. 3K-7-181/2013.
82. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010.
83. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005m. sausio 19d. nutartis civilinėje bylje Nr. 3K-3-38/2005.
84. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010.

Užsienio šalių teismų praktika

85. Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų nutartis byloje Walford v. Miles. 1992. 2 AC 128, 138. Prieiga internete <http://www.nadr.co.uk/articles/published/MediationLawReports/WALFORDvMILES1992.pdf>; Prisijungta 2012-12-10.
86. Jungtinių Amerikos valstijų Aukščiausiojo teismo nutartis byloje Armstrong v. Agricultural Ins. Co, [1890] 29 N.E. 991 (N.Y.)
87. Kanados Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Kelly J. in Gateway Realty Ltd. v. ArtonHoldings Ltd.(1991), 106 N.S.R. (2d) 180 at para. 39 (S.C) [Gateway], aff'd on other grounds(1992), 112 N.S.R. (2d) 180 (C.A.)
Prieiga internete <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/en/nav.do>; Prisijungta 2013-10-10,
88. Kanados Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Wallace v. United Grain Growers Ltd. (c.o.b. Public Press), [1997] 3 S.C.R. 701 at para. 98 [Wallace]
Prieiga internete <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/scc-csc/en/item/1557/index.do?r=AAAAAQAlV2FsbGFjZSB2LiBVbml0ZWQgR3JhaW4gR3Jvd2VycyBMdGQuIAAAAAAAAAAAE>; Prisijungta 2013-10-10.
89. Kanados Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje Ontario Inc. v. Lloyd's London, Non-Marine Underwriters (2000), 184 D.L.R.
90. (4th) 687 at para. 29 (Ont. C.A.) [Lloyd's]. 2006 SCC 30, [2006] 2 S.C.R. 3 at para. 63 [Fidler]. Prieiga internete <http://scc.lexum.org>; Prisijungta 2012-10-18.

Internetiniai šaltiniai

91. Apie Naująjį Olandijos civilinį kodeksą bei jo rengimą.
Prieiga internete <http://www.dutchcivillaw.com/>; Prisijungta 2013- 10-22.
92. Summers, R.S. The General Duty of Good Faith - Its Recognition and Conceptualization. <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/summers.html>;
Prisijungta 2013-10-12.

93. Houh, E. M. S., The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel? Prieiga internete: <http://www.law.utah.edu>. Prisijungta 2012-09-20.

94. Mikelėnas V., Europos ir tarptautinių teisės normų ir standartų vaidmuo kuriant naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą ir aiškinant jo normas: kodekso rengimo grupės vizija.

Prieiga internete

http://www2.lat.lt/lat_web_test/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=34065; Prisijungta 2013 – 05-10.

SANTRAUKA

SAŽININGUMO PRINCIPAS CIVILINĖJE TEISĖJE

Pagrindinės straipsnio sąvokos: *sąžiningumo principas, gera valia, sąžiningumas, civilinė teisė.*

Magistro baigiamajame darbe yra analizuojamas sąžiningumo principo vaidmuo civilinėje teisėje. Pasitelkiant literatūros bei teisės aktų ir teismų praktikos analizę siekiama atskleisti šio principo turinį, sampratą, aptarti jo konkretinimo ir taikymo metodikos tendencijas skirtingose šalyse, apžvelgti principo taikymo praktikoje reikšmingus ypatumus, nustatyti ir pristatyti kylančias problemas.

Pirmoje darbo dalyje dėmesys kreipiamas į užsienio valstybių civilinę teisę. Atskirai nagrinėjami konkrečių kontinentinės ir bendrosios teisės šalių ypatumai, susiję su sąžiningumo principu. Paaiškėja, kad sąžiningumo principas nors ir skirtingai traktuojamas šiose valstybėse, tačiau yra vienodai reikšmingas jų privatinės teisės raidai, taikant šį principą orientuojamasi į objektyviąją sąžiningumo pusę ir jo paprotinį pobūdį.

Antroje darbo dalyje dėmesys kreipiamas į Lietuvos civilinę teisę. Nagrinėjant sąžiningumo principo ypatumus Lietuvoje pasitvirtina kelta hipotezė, kad įtvirtinus Civiliniame kodekse šį principą kaip imperatyvų reikalavimą ir nepateikus jo apibrėžties sampratos ir taikymo aspektu teisės aktuose, esant neaiškiai principo reikšmei teisės doktrinoje kyla sąžiningumo principo praktinio taikymo problema.

Darbo pabaigoje daroma išvada, kad valstybėse, kuriose sąžiningumo principas atskleidimas numatytas teismams, sprendimas turėtų būti išsamiai ir aiškiai motyvuotas atsižvelgiant į paprotinį sąžiningumo principo pobūdį, laikui bėgant siūloma grupuoti tokius sprendimus į grupes. Atsižvelgiant į tai, kad geros valios reikalavimas Lietuvoje įtvirtintas neseniai, rekomenduojama taikant šį principą remtis užsienio šalių pavyzdžiais, tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių sąžiningumą, aiškinimais.

SUMMARY

GOOD FAITH PRINCIPLE IN CIVIL LAW

Keywords: good faith, civil law, private law

Master thesis analyzes the role of the principle of good faith in civil law. The study of literature, laws and courts decisions related to good faith principle is presented. The comparative and historical analysis educates the concept of the principle as well as the tendency of its application and objectivity in different countries such as Germany, France, Holland, England, Canada, United States of America and Lithuania.

The first part of the thesis reveals the notion and its peculiarity of the principle of good faith in civil law of foreign countries. There are ways of good faith application and the problems concerned with it emphasized in this working paper. The main attention is paid to the countries that imply good faith theory in their law systems hundreds of years. It is said that even though the good faith is treated differently in common and continental law systems, the influence of the principle is obvious in development of that countries private law. The implementation of the principle is considered in its objective and customary aspects.

The second part of the thesis pays attention to the civil law of Lithuania related to good faith principle. The analysis shows that practical implementation of the good faith principle issues problems. The reason of that is the principle was established without explanation its notion in laws and legal doctrine as well as the term Lithuanian law system is chosen to describe good faith principle has several meanings in Lithuanian language.

One of the most important things to be said about the topic under consideration is that the states where the private law is codified the good faith principle is like a tool allowing the courts to correct and develop the laws, new rules. Hence such situation requires the courts to justify clearly why in the concrete case there is a need to resolve a factual situation differently than prescribed in existing law and emphasize the reasons why the chosen solution is the most appropriate according to customs. It is suggested to gather these decisions in specific groups.

AUTORĖS PUBLIKACIJOS DARBO TEMA

1. Mulevičiūtė, S., *T. Akvinietis: Teisės ir moralės santykis// Mokslinės minties šventė 2010*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
2. Mulevičiūtė, S., *Sąžiningumo principas sutarčių teisėje// Mokslinės minties šventė 2013*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.